

»Man bör ta vara på det som bär frukt... «

Integrationsverkets stöd till projekt med syfte att förebygga våld inom familjer och främja jämställdheten mellan könen – en analys av utvalda projekterfarenheter

Henning Süssner

INTEGRATIONSVERKETS STENCILSERIE 2002:8

ISSN 1651-5676

Innehåll

Förord	2
Sammanfattning	3
Syfte och frågeställningar	3
Metod	3
De undersökta projekten	3
»Att ta vara på det som bär frukt«	4
Slutsatser och förslag	5
1 Inledning	6
Uppdraget	7
Metod och avgränsningar	8
Disposition	9
2 Bakgrund	10
Begreppet invandrare	10
Jämställdhet som »etnisk markör«	11
3 De undersökta projekten	14
Dialogprojektet	14
Projektet Generationskonflikt	15
»Turkiska riksförbundet förebygger våld mot barn och kvinnor«	17
»Invandrarkvinnor för jämställdhet på 2000-talet«	18
»Fadderverksamhet – familjemönster, könsroller och stöd till flickor«	19
Kvinnligt nätverk/Bäckakvinnorna	20
Romskt kvinno nätverk i Malmö	21
»Mångfald och sammanhang – tonårstjejer i storstad«	22
4 »Att ta vara på det som bär frukt«	24
Frivilligorganisationers begränsningar	24
Projekt eller verksamhet?	26
Goda exempel?	29
Eldsjälar...	30
Välfärdstatens tillbakadragande	31
Integrationsverkets roll	32
5 Slutsatser och förslag	34
6 Källor	37
Bilaga 1	40
Bilaga 2	42

Förord

På Integrationsverkets uppdrag gjorde doktorand Henning Süssner, Tema Etnicitet vid Linköpings universitet en utvärdering av åtta jämställdhetsfrämjande och konfliktförebyggande projekt som fått stöd från verket under åren 1999–2000.

Resultatet av utvärderingen visar att viktiga attitydförändringar inom projektets målgrupper åstadkommits genom att sprida information om och diskutera frågor som exempelvis jämställdhet, generationskonflikter, sex- och samlevnad vilket sällan eller aldrig diskuterades öppet bland målgrupperna.

Mona Hallström Hjorth
Projektledare
Avdelningen för strategiska insatser

Sammanfattning

Integrationsverket förmedlar enligt förordningen SFS 2000:216 stöd till bland annat »projekt som främjar integration«. Projektbidraget riktar sig till organisationer som är verksamma inom integrationsområdet och ska – enligt regeringens redogörelse – »fördelas utifrån prioriteringar av angelägna verksamheter i förhållande till integrationspolitikens mål«. Projekt som syftar till jämställdhet mellan könen, ökade kunskaper om det svenska samhället och förbättrade kunskaper om barns och ungdomars villkor. Under verksamhetsåren 1998–2001 beviljade Integrationsverket sammanlagt cirka 4,5 miljoner kr till sådana projekt.

Syfte och frågeställningar

Denna studie är en genomgång av åtta jämställdhetsfrämjade och konfliktförebyggande projekt som under åren 1999–2000 fått bidrag från Integrationsverket. De undersökta projekten har under år 1999 respektive 2000 beviljats ekonomiskt stöd från Integrationsverket. Studiens främsta syfte är att ge ett underlag till Integrationsverkets och andra myndigheters fortsatta arbete med kartläggningen och utvecklingen av insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer. Målsättningen är sålunda att ta fram och redovisa goda exempel och lyckade försök att utveckla metoder för ett integrationsarbete som syftar till ökad jämställdhet mellan könen.

Metod

Studiens metodiska profil är kvalitativ och bygger i första hand på intervjuer och reflekterande samtal med projektansvariga och tjänstemän hos Integrationsverket samt ett antal referenspersoner. Undersökningens ambition har härvid inte varit att empiriskt generalisera materialet.

De undersökta projekten

I denna studie ingår åtta jämställdhetsfrämjade och konfliktförebyggande projekt som under åren 1999–2000 fått bidrag från Integrationsverket. Samtliga har bedömts vara metodutvecklande och/eller explorativa vad gäller arbetet med sina respektive målgrupper. De projekt som undersökts är:

- Dialogprojektet (Rädda Barnen)
- Projekt »Generationskonflikt« (Kurdiska riksförbundet)
- Turkiska riksförbundet förebygger våld mot barn och kvinnor
- Invandrarkvinnor för jämställdhet på 2000-talet (Kvinno SIOS)
- Fadderverksamhet – familjemönster, könsroller och stöd till flickor (IKF Malmö)
- Kvinnligt nätverk (Internationella vänskapsföreningen i Linköping)
- Romskt kvinnonätverk i Malmö (Jamare Droma-föreningen)
- Mångfald och sammanhang – tonårstjejer i storstad (Mångkulturellt centrum i Fittja)

De erfarenheter som de ansvariga för Dialogprojektet, Projektet Generationskonflikter, »Turkiska riksförbundet förebygger våld mot barn och kvinnor« »Invandrarkvinnor för jämställdhet på 2000-talet« och det kvinnliga nätverket Bäckakvinnorna i Linköping gjort förtjänar att spridas till andra aktörer. Även det seminarium som ett romskt kvinnonätverk i Malmö genomförde med stöd av Integrationsverket bör anses vara ett positivt exempel, även om metoden knappast kan anses vara nydanande.

»Att ta vara på det som bär frukt«

Det framkom i undersökningen att de flesta projektansvariga antingen önskade sig att deras projekt skulle övergå till ordinarie verksamhet – eller att man såg sig tvingad att organisera viktiga verksamhetsområden i projektform för att kunna finansiera denna sorts verksamhet. De regler som styr Integrationsverkets och andra finansierares bidrag till projekt är dock tämligen strikta när det gäller kravet att projekt ska vara »tillfälliga organisatoriska skapelser«. Intervjuerna visade tydligt att det i många fall inte går att skilja mellan ordinarie verksamhet och projekt. En snäv tolkning av gränsen mellan projekt och »ordinarie verksamhet« missgynnar enligt denna studie särskilt projekt som har till sitt syfte att testa nya metoder på områden som per definition kräver ett processinriktat arbete. Sådana områden är utan tvivel jämställdhets- och integrationsfrågor.

Det konstaterades att resursbrist gör många projekt beroende av ideella resurser, vilket ofta är lika med enskilda personers engagemang och i och med detta sårbara. Detta problem är mest påtagligt när det gäller projekt och verksamheter som är känsliga för kontinuitet och i behov av långsiktig planering.

Frivilligorganisationer konstateras vidare ha tvingats ta över verksamhetsområden som tidigare varit offentliga verksamheter. Denna koppling mellan välfärdsstatens reträtt och frivilligorganisationers projektverksamhet bör betraktas som oroande.

Intervjuerna ger vissa indikationer på att förtroendet för såväl kommunala förvaltningar som Invandrarverket och andra bidragsgivande instanser kan anses vara tämligen lågt bland de flesta informanterna.

Slutsatser och förslag

Rapporten avslutas med ett kapitel där slutsatser och förslag redovisas. Några av de centrala slutsatserna och förslag som följer är:

- Det bör uppfattas som ett allvarligt problem att många arrangörer av kortsiktigt sett framgångsrika projekt saknar de resurser som krävs för att följa upp dessa projekt som börjat visa tecken på att ge mer långsiktiga resultat. En lösning på dessa problem skulle kunna vara att undersöka möjligheten att skapa möjligheter för frivilligorganisationer att söka stöd för mer långsiktig försöksverksamhet.
- Frivilligorganisationers insatser på integrations- och jämställdhetsområdet ses som viktiga komplement till i första hand kommunala insatser. Denna studie stödjer därför Integrationsverkets uttalade målsättning att stärka så kallade »strategiska allianser« mellan olika samhälleliga aktörer. För att åstadkomma detta rekommenderas att kontakten mellan Integrationsverket, frivilligorganisationer, kommuner med mera breddas och att erfarenheter från tidigare projekt sprids systematiskt och regelbundet till intresserade.
- Som inledningsvis konstaterat förmådde denna studie inte nå fram till de olika projektens målgrupper, det vill säga projektens »brukare«. Denna studie bör därför anses som en förstudie till en framtida utvärdering av vederbörande projektens resultat ur målgruppernas perspektiv. Vidare föreslås en enkätundersökning av frivilligföreningars uppfattningar om möjligheten att genomföra ett långsiktigt integrations- och jämställdhetsarbete under rådande villkor. En sådan enkätundersökning skulle även ge möjlighet att låta projektledare och andra engagerade medlemmar i frivilligföreningar att komma med förslag och idéer kring frågor som är centrala för förbättringen av integrationspolitikens strategiska aktörer.

Inledning

På senare år har våld mot kvinnor blivit alltmer uppmärksammat. Våren 1998 antog riksdagen regeringens proposition Kvinnofrid 1997/1998:55, ett omfattande åtgärdsprogram för att bekämpa våldet mot kvinnor. Utgångspunkten för Kvinnofridsreformen var insikten att våld mot kvinnor är ett problem som berör alla grupper i samhället, ett problem som kräver förbättrad lagstiftning och samordnade förebyggande insatser från myndigheter och andra samhälleliga aktörer. Regeringen konstaterade att »[m]äns våld mot kvinnor utgör det mest extrema beviset på den obalans som råder i maktförhållandet mellan kvinnor och män«.¹

Ur ett integrationsperspektiv kan det anses vara olyckligt att den offentliga debatten kring våld mot kvinnor i allmänhet och unga kvinnor i synnerhet periodvis kom att fokusera på så kallade »hedersmord« i samband med ett antal uppmärksammade våldsbrott mot unga kvinnor med invandrabakgrund. Utsatta flickor i »strängt patriarkala« icke-svenska miljöer har sedan några år tillbaka varit ett särskilt föremål för såväl medias som myndigheters uppmärksamhet. Den offentliga debatten kom dock, olyckligt nog, att kretsa kring begrepp som »hedersmord« och frågan om huruvida vissa »universella« värderingar var förankrade bland somliga invandrargrupper.² Denna debatt intensifierades inte minst efter mordet på Fadime Sahindal den 21 januari 2002 – fyra år efter att hennes fall givit upphov till en mycket upprörd offentlig debatt.³

Integrationsministern Mona Sahlin slog i en intervju med Dagens Nyheter den 8 juni 2001 fast att problemet handlade om »värderingsfrågor« och underströk att hon ville »hitta sätt att tvinga in svenska värderingar« i sådana befolkningsgrupper som »drar sig undan samhället«.⁴ Statsminister Göran Persson skrev

1 Detta konstateras t.ex. i skriften *Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala miljöer* (Faktablad från Näringsdepartementet, februari 2002).

2 Se t.ex. Hultman, Kristina: »Sveket mot flickorna«, *Ordfront Magasin*, 11/2001. För en analys av debatten kring Fatimemordet i fyra rikstäckande dagstidningar se Grip, Lena: *Mediernas syn på De Andra. En medieanalytisk studie i samband med mordet på Fatime* (opubl., D-uppsats, Institutionen för samhällsvetenskap, Karlsstads universitet 2002). Liknande diskurser, där etnisk bakgrund och specifika »kulturer« förknippas med traditionella patriarkala värderingar, finns även i andra västländer. Se t.ex. Moller Okin, Susan: »Mångkulturalism – kvinnor i kläm?« i: Joshua Cohen, m.fl. (ed.): *Mångkulturalism – kvinnor i kläm?* (Göteborg 2002).

3 Fadimes fall uppmärksammades när hon vände sig till Aftonbladet (1998-02-04). Fallet skildrades även i ett uppmärksammat inslag i SVT2-programmet *Striptease* den 6 maj 1998. Under sommaren 1998 publicerades längre reportage om Fadime Sahindal i bl.a. *Expressen* (1998-06-13) och *Dagens Nyheter* (1998-06-15).

4 »Vi har svikit invandrarflickorna«, *Dagens Nyheter*, 2001-06-08

den 26 januari 2002 i en debattartikel i Aftonbladet att det vilade »ett tungt ansvar« på invandrarorganisationer och landsmän till de utsatta kvinnorna, därför att dessa hade »möjligheten att nå fram till de enskilda familjerna och bryta förtrycket«. ⁵ Oavsett frågan om vems ansvar det i första hand är eller bör vara att försöka motverka generationskonflikter finns det ett behov av att kartlägga och sprida de erfarenheter som finns hos olika frivilligorganisationer för att utveckla arbetsmetoder i arbetet med unga kvinnor med invandrarbakgrund.

Denna studie är ett försök att bidra till utvärderingen av de insatser inom detta område som gjorts på senare tid. I fokus står analysen av olika aktörers erfarenheter av projektarbete i syfte att förebygga våld inom familjer och främja jämställdheten mellan könen bland olika etniska grupper.

Uppdraget

Integrationsverket förmedlar enligt förordningen SFS 2000:216 stöd till bland annat »projekt som främjar integration«. Projektbidraget riktar sig till organisationer som är verksamma inom integrationsområdet och ska – enligt regeringens redogörelse – »fördelas utifrån prioriteringar av angelägna verksamheter i förhållande till integrationspolitikens mål«. Projekt som syftar till jämställdhet mellan könen, ökade kunskaper om det svenska samhället och förbättrade kunskaper om barns och ungdomars villkor. Under verksamhetsåren 1998 -2001 beviljade Integrationsverket sammanlagt cirka 4,5 miljoner kr till sådana projekt. ⁶

Denna studie är en genomgång av åtta jämställdhetsfrämjande och konfliktförebyggande projekt som under åren 1999–2000 fått ekonomiskt stöd från Integrationsverket. ⁷ Det är emellertid vanskligt att försöka »mäta« jämställdhet. Jämställdhet och en förbättrad livssituation för individer påverkas av olika faktorer, som är inbördes beroende av varandra. Jämställdhetsfrämjande insatser har dessutom, statistiskt sett, en »trög« inverkan på samhället. Detta gör att det inte går att isolera enskilda projekts effekter på jämställdheten genom en undersökning med så pass kort tidsperspektiv. De effekter som jämställdhetsproblem kan förmodas ha måste inte minst därför bedömas utifrån andra premisser än kvantitativa data.

Studiens främsta syfte är att ge ett underlag för Integrationsverkets och andra myndigheters fortsatta arbete med kartläggningen och utvecklingen av insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer. ⁸ Målsättningen är sålunda att ta fram och redovisa goda exempel och

⁵ »Många fler måste reagera«, *Aftonbladet*, 2002-01-26.

⁶ Se Skr. 2001/02:129: *Integrationspolitik för 2000-talet*, sid. 71f, 107.

⁷ Premisserna för denna studie var »att utvärdera minst 10 tidigare beviljade projekt utifrån frågeställningarna: Hur har projekten bidragit till ökad jämställdhet? Hur har projekten bidragit till att förbättra livsvillkoren för målgruppen? Hur har projekten bidragit till att förebygga eller lösa konflikter mellan individer och familjer?«

⁸ Exempelvis har en expertgrupp under ledning av integrationsministern fått uppdraget att »ge förslag på åtgärder och arbetsmetoder som kan skydda och stödja flickor i en utsatt situation«. Näringsdepartementet: *Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer*, (Faktablad, februari 2002).

lyckade försök att utveckla metoder för ett integrationsarbete som syftar till ökad jämställdhet mellan könen.

I fokus står analysen av olika aktörers erfarenheter av projektarbete med syfte att förebygga våld inom familjer och främja jämställdheten mellan könen bland olika etniska grupper. En frågeställning är att undersöka om de konstruktioner av olikhet, som verkar prägla den offentliga debatten om etnicitet och jämställdhet, har påverkat konkreta åtgärder till stöd av utsatta kvinnor med invandrarbakgrund som olika aktörer vidtagit under de senaste åren. En annan frågeställning är huruvida de undersökta projekten har följts upp av de inblandade aktörerna.

Metod och avgränsningar

Integration är en mångfacetterad social företeelse. Utgångspunkten för denna studie är förståelsen av integration som en interaktiv *process* som berör såväl minoriteten som majoriteten. Studiens metodiska profil är kvalitativ och bygger i första hand på intervjuer och reflekterande samtal med projektansvariga och tjänstemän hos Integrationsverket samt ett antal referenspersoner. Sammanlagt genomfördes 22 intervjuer med 18 personer under perioden 24–27/6 2002 och 6/8–5/9 2002.⁹ Det empiriska materialet består vidare av texter av både principiell och diskursiv karaktär. De valda texterna anses vara av betydelse för den diskurs som omgärdar svensk integrationspolitik i allmänhet och Integrationsverkets projektstöd i synnerhet.

Utvärderingen är gjord i olika steg. Inför insamlingen av det empiriska materialet gjordes ett strategiskt urval av integrations- och utvecklingsprojekt som beviljats bidrag från Integrationsverket under åren 1999 och/eller 2000. De utvalda projekten representerar olika metodiska ansatser, har olika målgrupper och det finns såväl rikstäckande som lokala projekt i urvalsgruppen. Urvalet kan anses likna ett slags stickprov. Förhoppningen har varit att ur »stickprovet« kunna vaska fram mönster och processer bakom integrationspolitiska projekt som fokuserar på genus- och generationsfrågor.

Det inledande skedet bestod i öppna intervjuer, samtal och inläsning av material för att reda ut den undersökta verksamhetens bredare bakgrund. Därefter togs en intervjuguide fram som fungerade som riktsnöre för undersökningens semistrukturerade intervjuer och uppföljningssamtal.

Den valda intervjumetoden gav informanterna tillfälle att fritt formulera sig och reflektera över de teman som intervjuaren initierade, intervjuaren fick i sin tur möjlighet att fördjupa analysen genom öppna följdfrågor. Somliga av informanterna intervjuades vid flera tillfällen, de flesta är dock intervjuade vid ett tillfälle. Intervjuernas längd varierade mellan 40 minuter och 1,5 timme. Samtliga informanter har garanterats konfidentialitet och de har också erbjudits att ta del av resultaten.

Undersökningens ambition har inte varit att empiriskt generali-

⁹ Dessvärre visade sig det vara omöjligt att nå presumtiva informanter under sommarlovet's kärnveckor. På grund av detta praktiska problem kom denna studies empiriska underlag och räckvidd att snävas in påtagligt.

sera materialet. Målsättningen har varit att ta del av och analysera projektledares, tjänstemäns och andra inblandades erfarenheter och åsikter för att vidga förståelsen av ett samhälleligt fenomen som skulle kunna beskrivas som »integrationsprojekt med inriktning på jämställdhet och konflikter mellan individ och familj«.

Detta snarast fenomenologiska perspektiv har vidgats genom en processinriktad analys av projektarbetsformens fördelar och begränsningar och en analys av interaktionen mellan bidragsgivaren, det vill säga Integrationsverket, och de undersökta projekten. Av relevans för analysen har även publicerade erfarenheter från andra jämförbara integrationsprojekt och inte minst egna personliga erfarenheter av projektarbete inom olika frivilligorganisationer varit.

Det hade varit önskvärt att nå fram till de olika projektens målgrupper, det vill säga projektens »brukare«. Denna ambition kunde emellertid inte förverkligas, eftersom den tilldelade tiden för uppdraget inte medgivit detta. Detta är en begränsning som gör att några slutsatser om projektens resultat gällande ökad jämställdhet och förbättrade livsvillkor för projektens målgrupper inte kan dras. Denna studie bör därför anses som en förstudie till en framtida utvärdering av vederbörande projektens resultat ur målgruppernas perspektiv.

Disposition

Undersökningens huvuddel utgörs av kapitel 3 och 4, där de undersökta integrationsprojekten presenteras och analyseras. Medan beskrivningen i första hand bygger på projektansökningar och de avrapporteringar och egenutvärderingar som varit tillgängliga, innehåller kapitel 4 reflektioner över de mönster och problem som anses vara centrala för de undersökta projekten och Integrationsverkets projektstödande verksamhet. Detta kapitel baserar sig i första hand på de intervjuer som genomförts inom ramen för denna studie. De empiriska kapitlen föregås av en kort introduktion i undersökningens diskursiva bakgrund som presenteras i kapitel 2. Rapporten avslutas med ett kapitel där slutsatser och förslag redovisas.

2 Bakgrund

Integrationsverket har enligt verkinstruktionen SFS 1998:201 »ett övergripande ansvar för att integrationspolitiska mål och synsätt får genomslag på olika samhällsområden«. Enligt Prop. 1997/98:16 skall integrationspolitikens mål vara: »lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk eller kulturell bakgrund«, »en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund, samt en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och medansvariga för«. Integration beskrivs i samma källa som en ömsesidig process »i den bemärkelsen att alla är delaktiga och medansvariga. [...] I ett samhälle med etnisk och kulturell mångfald bör människor komplettera varandra och ömsesidigt bidra med sin kompetens och livserfarenhet för att den potential som finns i mångfalden skall frigöras och komma till användning. Segregation, självvald eller påtvingad, är därför lika lite önskvärd som påtvingad assimilation.«¹⁰

Begreppet invandrare

Den nya integrationspolitiken har ännu inte förmått att lösa de problem som ledde till att den svenska »invandrapolitik« som reglerats enligt 1975 års invandringspolitiska mål slopades och ersattes av en interrelaterad integrations- och migrationspolitik. Hörnstenen i den nya integrationspolitiken är målet att »ge förutsättningar för individens egen försörjning och delaktighet i samhället.

De nya politiska riktlinjerna har dock inte medfört att besvären med själva begreppet »invandrare« skulle ha minskat. Det är inte denna studies uppgift att dekonstruera den rådande diskursen om etnicitet som påverkat utformningen av integrationspolitiken. Det bör dock påpekas att diskursen om etnicitet – och därmed även diskursen om integrationspolitiken – främst konstruerat invandrare som bärare av avvikande erfarenheter och beteendemönster. Etnicitetsdiskursen har därför implicit främjat föreställningen om »svenskhet« som ett mått och ideal, trots att man officiellt sedan länge tagit avstånd från tanken att assimilera etniska grupper.

I den offentliga debatten har begreppet dessutom fortfarande en stigmatiserande innebörd. Även kategorier som »utlandsfödda«, »medborgare med utländsk bakgrund« med mera – det vill säga statistiska kategorier som bland annat tagits fram för att komma

¹⁰ Prop. 1997/98:16: *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik*, sid.21, 23.

bort från de problem som användningen av begreppet invandrare medför – är problematiska.

Regeringen menar att en kategorisering av invandrare är »nödvändigt på administrativ nivå«, men har hittills inte kunnat lösa de problem som är förknippade med tolkningen av sådana administrativa kategoriseringar i »dagligt tal«.¹¹

Ett dilemma för integrationspolitiken är att själva integrationsbegreppet underförstått handlar om ett »vi-och-dom«. I och med detta blir integrationsinsatser till något som löper risk att utpeka en grupp som avviker från normen. Utanförskapet förstärks ytterligare av en konsekvent etnifiering av invandrare.¹²

Jämställdhet som »etnisk markör«

Ett skolexempel för en sådan etnifiering är den följande tolkningen av statistiska uppgifter om kategorin »män med invandrarbakgrund«:

Det finns en överrepresentation av män med invandrarbakgrund vad gäller våldsbrott. I mer än en tredjedel av alla anmälda fall av våldtäkt och barnmisshandel är en invandrad man utpekad som gärningsman. Invandrarfamiljer står för sex av tio familjeärenden på socialjouren som handlar om våld mot kvinnor och barn. Av de 1038 kvinnor som sökte skydd hos svenska kvinnojouren 1998 var 750 invandrade.¹³

Denna tolkning ger ett underlag för tesen att specifika grupper, som något slentrianmässigt brukar betecknas som »mycket starkt patriarkala kulturer«, skulle utgöra ett särskilt stort problem sett

11 Regeringen konstaterar visserligen i Skr. 2001/02:129 och olika styrdokument att begreppet invandrare inte bör »förstärka ett vi-och-dom-tänkande«, men hittills har de problem som begreppet fortsatta användning medför inte kunnat lösas. Det kan påpekas i detta sammanhang att även flyktningbegreppet har visat sig vara mångtydigt. Över huvud taget verkar integrationspolitikens dilemma vara att det är svårt att definiera självaste politikens föremål. Det gör bl.a. att det inte heller finns någon tydlig gränsdragning mellan integrations- och migrationspolitik. Ett talande exempel för detta är den nyss uppblossade konflikten mellan RRV och Migrationsverkets generaldirektör om Migrationsverkets egentliga uppgifter. Se RRV: »Asylsökande förbereds inte väl för integrationen i Sverige« (http://www.rrv.se/net/RRV_master/RRV/Pressrum/pressarkiv/1031734830194_2002-09-12_kl_22:09.) Denna potentiella konfliktkälla påpekades f.ö. tidigt av Inge Dahlstedt. Dahlstedt, Inge: *Svensk invandrar- och flyktningpolitisk riksdagsdebatt. 1980- och 1990-talsdebatter – översikt och jämförelse* (Merge – Papers on Transcultural Studies 2/00, Umeå 2000), sid. 2f.

12 Detta diskuteras utförligt i Södergran, Lena: *Svensk invandrar- och integrationspolitik. En fråga om jämlikhet, demokrati och mänskliga rättigheter* (Ak. avhandling, Soc. Institutionen vid Umeå Universitet, Umeå 2000), sid. 19, 25.

13 »Vem ska ha makten i familjen?«, *Dagens Nyheter*, 2000-06-22. Detta exempel tas bl. a. upp, därför att denna till synes endimensionella tolkning av statistiken om våldsbrott återfinns till exempel som en motivering till Dialogprojektet, ett av de undersökta projekten. BRÅ påpekar t.ex. i sammanhanget att »det kan finnas vissa tveksamheter med att redovisa om gärningsmännen och offren är födda utrikes«. Detta bl. a. därför att gruppen »invandrare« är en mycket heterogen grupp samt att de som begår brott endast utgör en liten andel av hela gruppen. BRÅ: *Våld mot kvinnor i nära relationer. En kartläggning* (BRÅ:s rapportserie 2002:14), sid.32.

ur ett jämställdhetsperspektiv.¹⁴ Konsekvensenligt konstrueras i den gängse diskursen om jämställdhet och invandrare en mycket stereotyp bild av »invandarmännen«: Våld mot kvinnor och barn antas begås särskilt ofta av utlandsfödda män med »traditionella« värderingar och rötter i förmenta »kyskhetskulturer«. Konceptionen »integration« ses därför som ett moderniserings- och utvecklingsprojekt, samtidigt som etnicitetens sociala dimension döljs bakom föreställningen om Den andres instängdhet i en statisk patriarkal kultur.¹⁵

Där invandarmännen brukar beskrivas som gärningsmän, skildras invandrarkvinnor i allmänhet och -flickor i synnerhet som offer.¹⁶ Diskursen kring generations- och genuskonflikter inom familjer med invandrarbakgrund skapar en tolkningsram där konstruktioner av manlighet och kvinnlighet är interrelaterade till konstruktioner av svenskhet och invandrarskap. Varje kategori skapar sin motbild, vilket medför att den ovan beskrivna bilden av invandrarskap, traditionalism och patriarkala värderingar mellan raderna skapar motbilden av ett jämställt svenskt majoritetssamhälle. Thomsson och Hoflund talar i detta sammanhang om en svensk »förträfflighetsdiskurs« som märks bland många tjänstemän, projektledare etc. som jobbar med integrationsfrågor.¹⁷

Hedersmordsdiskursen ger – alldeles oavsett faktahalten i de påståenden om kyskhetskulturer med mera som är karaktäristiska retoriska figurer inom denna diskurs – den hierarki där svenskhet är överordnad icke-svenskhet mening och legitimitet. Bilden av ett jämställt, modernt och dynamiskt svenskt samhälle kontrasteras av stereotypa föreställningar om könsroller i patriarkala, traditionalistiska och statiska icke västerländska kulturer. Jämställdhet blir på så sätt, med Paulina de los Reyes ord, en »etnisk markör«.¹⁸

Det innebär att problem som våld inom familjen, tonårsäktenskap, könsstymning ges högsta prioritet, därför att »välmenande« representanter för majoritetssamhället förutsätter att invandrarkvinnorna är utsatta för ett könsförtryck.¹⁹ Detta är uttryck för

14 Ibid. Begreppet »starkt patriarkala miljöer« återfinns även i regeringens skrifter och användes av bl. a. Integrationsministern Mona Sahlin i ovan citerade intervju i Dagens Nyheter 2001-06-08.

15 Ålund, Aleksandra: *The Spectre of Ethnicity* (Merge – Papers on Transcultural Studies 1/2002, Linköping 2002), sid. 25f.

16 Detta problem diskuteras bl. a. i Banno Gomes, Nadia: *Tjejer kan! En bok om Exit, en mångkulturell tjejgrupp i Botkyrka*, Tumba 1996. Se även Karlsson, Eva: »Fasta roller för invandrarflickor« i: *Invandrare & Minoriteter*, 4/2001.

17 Thomsson, Heléne & Hoflund, Linda: *Vem ska hjälpa vem? En kritisk analys av arbetsmarknadspolitiska insatser riktade till kvinnor med invandrarbakgrund* (Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, Forskningsrapport 2000:9, Uppsala 2000), sid. 45.

18 de los Reyes diskuterar diskursen om invandrarskap och svenskhet i de los Reyes, Paulina: *Mångfald och differentiering. Diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt*. (Stockholm 2001).

19 Abdulrahim, Dina: »Defining Gender in a Second Exile: Palestinian Women in West Berlin« i: Gina Buijs (ed.): *Migrant Women. Crossing Boundaries and Changing Identities* (Oxford/Providence, RI. 1993), s. 70f. Ett ytterst tydligt exempel för detta är Moller Okin, »Mångkulturalism«. I Integrationsverkets rapport *Låt oss tala om flickor...* understryks att det i själva verket är »mycket sällan som det handlar om kulturkonflikter. Det rör sig snarare om generationskonflikter och om en generell social problematik«. *Låt oss tala om flickor...* (Integrationsverkets rapportserie 2000:6, Norrköping 2000), sid.28.

den typ av generaliserande essentialistiska analyser som i och för sig sedan länge förlorat sitt inflytande inom den tvärvetenskapliga forskningen om internationell migration och etniska relationer.²⁰

Fokuseringen på de mest extrema fallen av övergrepp mot kvinnor och barn flyttar samtidigt bort uppmärksamheten från majoritetssamhällets tillkortakommanden på jämställdhetsfältet. Istället sätts fokus på samhällets marginaliserade grupper som antas styras av »starkt patriarkala« värderingar i diametral motsättning till »det svenska samhällets värderingar«. En näraliggande slutsats blir då givetvis att den grupp som inte delar det »knippe värderingar« som det moderna svenska samhället anses stå för, ska kunna »tvingas« att acceptera dessa värderingar. Man kan med andra ord skönja en »isärhållandets logik« bakom den jämställdhetspolitik som konstruerar bilden av förtryckta invandrarkvinnor utifrån kategoriseringar på grundval av nationalitet och kulturell bakgrund.

Ur ett integrationsperspektiv är det med andra ord av stor betydelse att frågor som rör jämlikhet mellan könen och attityder gentemot dessa frågor diskuteras av berörda parter bortom det vi-och-dom-tänkandet som präglar den offentliga debatten kring dessa ämnen. De frågor som de projekt som nu kommer att presenteras tar upp är med andra ord mycket angelägna.

20 de los Reyes: Mångfald; även Bhabha, Homi K.: »Liberalismens heliga ko« i Cohen, m.fl. (red.): Mångkulturalism, sid. 96f.; Kofman, Eleonore m.fl.: *Gender and International Migration in Europe. Employment, Welfare and Politics* (London/New York 2000), sid. 99f.

3 De undersökta projekten

I denna studie ingår åtta jämställdhetsfrämjade och konfliktförebyggande projekt som under åren 1999–2000 fått ekonomiskt stöd från Integrationsverket.²¹ Samtliga har bedömts vara metodutvecklande och/eller explorativa när det gäller arbetet med sina respektive målgrupper. I detta kapitel beskrivs de respektive projekten i huvudsak på grundval av projektansökningar, delrapporter och egenutvärderingar. De aspekter som tas upp är projektens närmare bakgrund, samt syften, målgrupper och metod. I vissa fall tas även vissa kvantitativa resultat upp. Kapitlets perspektiv är dock rent deskriptivt, en övergripande analys av de undersökta projekten följer i kapitel 4.

Dialogprojektet

Dialogprojektet initierades av Manliga nätverket, som 1993 startades inom Rädda Barnens riksförbund. Eftersom nätverket bara undantagsvis nådde ut till män med invandrabakgrund föddes idén att utforma ett projekt som skulle rikta sig till denna målgrupp. Dialogprojektet påbörjades hösten 1997 i Manliga nätverkets regi och fick år 1999 sin organisatoriska hemvist inom Rädda Barnen. Sedan år 2000 ansvarar Rädda Barnen Södra Stockholm för projektet.

I såväl projektansökningarna till Integrationsverket som ett antal projektrapporter till olika bidragsgivare framgår det tydligt att projektets målgrupp är »invandarmän«, en grupp som anses vara särskilt våldsbenägen. Man ville föra en dialog »ur ett manligt perspektiv« för att förändra attityder. Projektets syfte var att föra en dialog om mäns våld mot kvinnor och barn och »invandarmäns överrepresentation i brottsstatistiken«.²² 1999 lade man även till syftet att hjälpa invandrarorganisationerna att starta egna våldsförebyggande projekt. Det sistnämnda syftet verkar under tiden fått en allt större betydelse för Dialogprojektets strategi²³, men redan från början inriktade sig projektets seminarieverksamhet på att nå ut till representanter för invandrarföreningar.

21 Utöver de projekt som här beskrivs utförligt har ytterligare ett antal projekt, samtliga med anknytning till Dialogprojektet, tangerats av denna studie. Den tilldelade undersökningstiden och de tidigare påpekade praktiska problemen har dock inte tillåtit att följa upp kontakten med vederbörande projektansvariga för att genomföra intervjuer. Detta gör att dessa projekt inte redovisas här.

22 Sic!

23 Enligt ett beslutsunderlag framlagt till Rädda Barnens generalsekreterare är Dialogprojektets mål att »involvera invandrarorganisationer i våldsförebyggande- och jämställdhetsarbete«.

Dialogprojektets metod bygger på en trefasstrategi. I den första fasen etableras kontakt med invandrarorganisationer för att väcka intresse för de frågor projektet fokuserar på. Denna fas bygger på en dialog med främst manliga styrelseledamöter inom föreningarna om behovet av att ta upp jämställdhetsfrågor. Upptakten till den andra fasen består av ett seminarium i regi av Dialogprojektet/Rädda Barnen. På seminarierna diskuteras mansrollen ur olika perspektiv. Enligt en intern utvärdering av Dialogprojektet, avsedd som ett beslutsunderlag inför ett eventuellt beslut att integrera Dialogprojektet i Rädda Barnens ordinarie verksamhet, nådde projektet under perioden 1998–2001 ett 50-tal invandrarorganisationer med seminarier. Flertalet seminarier hölls i Stockholmsområdet.²⁴

När ett antal organisationer efter ett eller flera sådana seminarier bestämde sig för att ta upp de uppmärksammade frågorna och bedriva egna våldsförebyggande projekt inleddes fas tre: Parallellt med en fortsatt seminarieverksamhet övergick man från och med sommaren 1999 över till att föra diskussioner med en rad invandrarorganisationer som börjat visa ett intresse för att starta egna konfliktförebyggande projekt. Dialogprojektet assisterar de enskilda organisationerna med utformningen av bidragsansökningar, praktiska råd och kontinuerligt stöd åt projektansvariga. Man »bearbetar« också presumtiva finansiärer och bedriver utåtriktat opinionsarbete. Från Dialogprojektets sida »krävs« att komponenterna opinionsbildning, utbildning i jämställdhetsfrågor samt »rådgivning«, vanligen i form av telefonjour eller liknande, ska omfattas av projektet i fråga.

Tre oberoende projekt startades i samverkan med Dialogprojektet under våren 2000²⁵, och året därpå påbörjades ytterligare fem projekt som ett resultat av Dialogprojektets verksamhet. Projektet hade dessutom etablerat kontakt med ett stort antal invandrarföreningar i Stockholmsområdet och bedrev ett intensivt informations- och opinionsbildningsarbete. Projektets medarbetare menade dock att dessa uppmuntrande resultat inte var tillräckliga, eftersom det uppenbarligen fanns ett fortsatt behov bland målgruppen av att ta upp frågor om jämställdhet och våld inom familjen.

Projektet Generationskonflikt

Projekt »Generationskonflikt« startade den 1 juni 1999 i Kurdiska riksförbundets regi och pågick i tre år. Projektet, som skedde till en början i samverkan med Dialogprojektet, har fått stor uppmärksamhet i media och är dokumenterat i rapporten *Vår röst är vår framtid*, författad av projektledaren Keya Izol. Rapporten är utgiven med stöd av bland annat Integrationsverket. Kurdiska riksförbundet har, enligt Izol, jobbat aktivt med frågor kring generationskonflikter sedan 1997. Förbundet motiverade projektet med »kännedom om en växande generationskonflikt i en del kurdiska familjer«.

Projektets syfte var att dels starta en diskussion om jämställdhets- och demokratifrågor, dels belysa unga flickors utsatta situation i

24 Birgegård, Lars-Erik: *En utvärdering av Rädda Barnens dialogprojektet* (sten-cil, Rädda Barnens Svenska sektion, oktober 2001).

25 Dessa projekt fick samtliga stöd från Integrationsverket och drevs av Bosniska islamiska församlingen i Stockholm, Somaliska riksförbundet och den syrisk-ortodoxa församlingen S:t Jacob av Nsibin i Södertälje.

hemmet. Man ville »starta en diskussion i frågor om jämställdhet mellan könen bland kurder i Sverige«. Även demokratifrågor skulle tas upp. Ett övergripande mål var att hitta en strukturerad och systematisk modell för att arbeta med generationskonflikter inom vissa kurdiska familjer samt att kartlägga omfattningen av förekomsten av sådana problem. Som projektets långsiktiga mål angavs skapandet av en attitydförändring hos målgruppen när det gäller frågor om jämställdhet, demokrati och generationskonflikter. I den ursprungliga ansökan formulerades dessutom målet att upprätta jourhavande verksamhet för unga kurdiska kvinnor. Denna verksamhet kom emellertid aldrig till stånd på grund av brist på resurser och utbildad personal.²⁶

Projektets målgrupp var kurdiska familjer och unga kvinnor, i första hand personer som var med i en av riksförbundets medlemsföreningar, i ett »pilotområde«, bestående av 8 orter.²⁷ Problematiken bestod enligt Kurdiska riksförbundet i att kurdiska ungdomar och föräldrar ofta har olika uppfattningar och värderingar. Detta beror enligt Izol på att många kurdiska ungdomar som är födda eller uppvuxna i Sverige »är starkt influerade av det svenska samhällets värderingar«. ²⁸ I sex städer lyckades man bilda arbetsgrupper som skulle ta sig an jämställdhetsfrågor.

Projektets arbetssätt diskuterades i en samrådsgrupp där bland annat representanter från de bidragsgivande myndigheterna ingick. Även en referensgrupp med »de mest kritiska« föreningsmedlemmarna bildades för att förbättra acceptansen av projektet. Projektets metod byggde på att kombinera skriftlig information, bland annat genom förbundets tidskrift, med att låta specialutbildade resurspersoner initierade öppna debatter hos lokala föreningar, i närradiosändningar och på offentliga möten. 36 personer fick inom ramen för projektet en utbildning som informatörer i jämställdhetsfrågor. Dessa personer ingick i ett nätverk och fungerade som kontaktpersoner som skulle driva jämställdhetsfrågor i projektens pilotområde.

I de årliga projektutvärderingarna konstateras att jämställdhetsfrågor »sakta« börjar diskuteras bland projektets målgrupp. Diskussionerna beskrevs som »massiva«, och det rapporterades även om en del negativa reaktioner. Projektledaren kommer i sin utvärdering fram till att projektet uppnådde syftet att hitta en väl fungerande och effektiv metod att jobba efter. Som viktigast bedöms »att vi med hjälp av projektet har lyckats att bryta tystnaden kring dessa svåra och känsliga frågor.«²⁹

26 Man kan tydligt skönja Dialogprojektets inflytande över projektansökan. Kurdiska Riksförbundet valde dock att utveckla en egen metod.

27 Stockholm, Göteborg, Uppsala, Gävle, Eskilstuna, Västerås, Bollnäs och Sandviken. I de två sistnämnda städerna lyckades man ej etablera fungerande arbetsgrupper.

28 Izol, Keya: *Vår röst är vår framtid. En rapport om Kurdiska Riksförbundets projekt »Generationskonflikt«* (Nacka 2002), sid. 70.

29 Izol, *Vår röst*, sid. 61.

»Turkiska riksförbundet förebygger våld mot barn och kvinnor«

Även detta projekt kan ses som ett resultat av Rädda Barnens Dialogprojekt. Bakom projektidén ligger också observationen att våld mot kvinnor och barn ökat inom den turkiska minoriteten i Sverige. Projektets målsättning var att försöka minska våldet mot barn och kvinnor genom att »starta en dialog om likheterna och skillnaderna mellan den turkiska och svenska kulturen«. Långsiktigt skulle denna dialog »underlätta kontakter mellan hem och skola samt berörda myndigheter«. Dessutom fanns målsättningen att förebygga ungdomsbrottslighet. Denna målsättningen slopades dock under projektets gång.

Målgruppen var turkiska familjer, till en början i första hand i Stockholmsförorterna Rinkeby och Bredängen-Vårberg, så småningom utvidgades projektet till Göteborg och Malmö. Riksförbundet samarbetade med sina lokala medlemsföreningar på dessa platser, men hade svårt att nå ut till de manliga medlemmarna. Intresset bland kvinnorna var däremot stort enligt projektledningens egna uppgifter.

Projektets huvudsakliga metod var informations spridning och opinionsbildning mot våld och jämställdhet. Turkiska riksförbundet använde sig av förbundstidningen Yeni Birlik, närradiosändningar i Stockholm och riktad information till representanter för lokalföreningar för att sprida information om jämställdhetsfrågor och göra reklam för projektet. Det togs även fram en folder på turkiska som skickades till 2 400 hushåll.

Man samarbetade med Rädda Barnen och JämO, Föreningen Farsor och morsor på stan, Stockholmspolisens integrationsenhet och inte minst med olika skolor. Samarbetspartnerna och olika bidragsgivande myndigheter ingick dessutom i projektets referensgrupp. Projektet bildade även diskussionsgrupper inom religiösa församlingar med hjälp av imamer.

En med tiden allt viktigare del av projektet blev konkret rådgivning och i vissa fall juridisk hjälp till personer som råkat ut för konflikter inom familjen. Turkiska riksförbundet öppnade en jourverksamhet åt turkiska kvinnor och flickor. Denna verksamhet kunde byggas upp tack vare ett nära samarbete med Alby kvinnocenter. En gång i veckan erbjöds dessutom juridisk rådgivning av en jurist i riksförbundets lokaler i Alby. Dessa rådgivningsmöjligheter nyttjades enligt projektledarens rapport flitigt av turkiska kvinnor och flickor.

Enligt projektledarens bedömning har projektet trots diverse problem lyckats sätta i gång en dialog om jämställdhetsfrågor bland målgruppen. Riksförbundets årskonferens beslöt dessutom, även detta som ett resultat av projektarbetet, att eftersträva en bättre representation av kvinnor i samtliga medlemsföreningars styrelser. Dessutom bidrog projektet till att frågan om generationskonflikter, som tidigare varit »nästan tabubelagd«, kunde diskuteras öppet inom Turkiska riksförbundets medlemsföreningar.

»Invandrarkvinnor för jämställdhet på 2000-talet«

Projektet »Invandrarkvinnor för jämställdhet på 2000-talet« startades sommaren 2000 på initiativ av kvinnor aktiva inom SIOS – Samarbetsorgan för invandrarorganisationer i Sverige. Bakom projektiden stod insikten att jämställdhetsfrågor »hamnat i skymundan« inom de flesta av SIOS:s medlemsförbund, trots att runt hälften av medlemmarna i SIOS-förbunden utgörs av kvinnor. Projektets syfte var därför »att starta en dialog om jämställdhetsfrågor« för att öka förståelsen för och kunskap om jämställdhetsfrågor inom SIOS:s medlemsförbund. Det långsiktiga målet var att skapa engagemang för jämställdhetsfrågor för att »bringa till stånd djupgående förändringar inom våra organisationer«. Ytterligare en målsättning, vars koppling till projektets mål och metod förefaller vara svag, var att »synliggöra invandrarkvinnors situation i Sverige«.

Projektet var tvåårigt och målgruppen var SIOS:s medlemsförbund. Ett grundläggande krav var att projektet skulle bygga på de deltagande förbundens egna åtaganden i jämställdhetsfrågor. Sammanlagt tretton av SIOS femton medlemsförbund omfattades så småningom av projektet, i projektets styrgrupp ingick kvinnliga medlemmar ur olika förbund. Man bildade även en referensgrupp där personer från ABF, Integrationsverket, Näringsdepartementet, RFSU med mera ingick.

Under projektets första år prioriterades målsättningen att förankra projektet inom medlemsförbunden genom information, personliga kontakter och ett introduktionsseminarium i december 2000. Genom ett intensivt rekryteringsarbete lyckades man skapa engagemang inom de olika organisationerna och bilda projektgrupper. Deltagarna i dessa grupper deltog i seminarier, som genomfördes i samarbete med JämO och Manliga nätverket inom Rädda Barnen. På seminarierna informerades om »den svenska synen på jämställdhet« och bland annat svensk lagstiftning inom jämställdhetsområdet och upprättandet av jämställdhetsplaner.

Samtidigt uppmuntrades de deltagande riksförbunden att jobba med jämställdhetsfrågor inom sina respektive organisationer och att förankra ett konsekvent jämställdhetsperspektiv i verksamheten. För att åstadkomma detta kallade man de projektansvariga förbundsrepresentanterna till möten för att i mindre grupper diskutera möjligheter att utforma konkreta handlingsplaner. Inom varje deltagande förbund bildades projektgrupper som skulle belysa jämställdhetsfrågor utifrån respektive förbunds villkor och behov. Dessa projektgrupper fick stöd av projektledaren, som även fungerade som kontaktyta för de externa samarbetspartners. För att sprida information om jämställdhetsfrågor använde man sig av informationsbladet ProjektNytt och medlemsförbundens egna tidningar.

Projektets metod utformades utifrån målsättningen att förankra jämställdhetsfrågor inom SIOS-förbunden. Eftersom de inblandade presumtiva projektgrupperna skulle vara beroende av ideellt engagemang, valde man att fokusera på att ge utbildning inte bara i själva sakfrågan utan även i arbetsmetodik. Parallellt till denna fokus lade man värde på att stödja de initiativ och prioriteringar som fanns inom de enskilda medlemsorganisationerna för att bättre förankra projektet inom de deltagande förbunden. Enligt den egna utvärderingen kunde man konstatera att projektet hade nått sitt

syfte att jämställdhetsfrågor skulle uppmärksammas i samtliga medlemsförbund.

Kvinno-SIOS:s projektledare menar att det var tydligt att de flesta av SIOS:s medlemsförbund numera tog jämställdhetsfrågor på allvar. Men samtidigt satsade förbunden alltför lite resurser på jämställdhetsarbete och de olika förbunden hade »kommit olika långt« i sitt jämställdhetsarbete. Det fanns därför ett behov av att fortsätta dialogen med medlemsförbunden och stödja förbundens egna ansträngningar i syfte att förbättra jämställdheten bland medlemmarna.

»Fadderverksamhet – familjemönster, könsroller och stöd till flickor«

Projektet genomfördes av Internationella Kvinnoföreningen i Malmö och bygger på tanken att »integration förutsätter kompetens«. Projektet skulle påbörjas under våren 2000, men projektstarten fördröjdes vid flera tillfällen på grund av interna problem. Projektet, som från början var avsett att vara ettårigt, pågår i skrivandets stund fortfarande. Syftet är att »utveckla kunskaper och etablera kontakter« mellan svenskar och till Sverige inflyttade personer.

Ledtanken är att ökade kunskaper om och regelbundna kontakter mellan människor från olika länder motverkar etnisk diskriminering och skapar »tolerans för mångfald«. Projektet bestod av två delprojekt med olika målgrupper och mål.³⁰ Ett delmål var att skapa bestående kontakter mellan svenska och icke-svenska familjer, ett annat delmål var att etablera fungerande nätverk för tonårstjejer.

Delprojektet »Familjemönster« riktade sig till svenska och invandrade familjer. Målgruppen var främst familjer till medlemmar i Internationella Kvinnoföreningen.³¹ Familjer skulle »mötas, lära känna varandra och bygga broar för ömsesidig förståelse.« Efter skriftlig information till föreningens medlemmar och i vissa fall personlig rekrytering anmälde 25 familjer sitt intresse av att delta i projektet. Svenska familjer blev »faddrar« åt icke-svenska familjer, och ett uttalat krav från projektledningens sida var att fadderfamiljerna »åtminstone en gång« skulle besöka varandra i sina hem. Dessutom inbjöds familjerna vid olika tillfällen till särskilda arrangemang i Internationella Kvinnoföreningens regi. Vid dessa tillfällen informerade projektets informatörer om »familjemönster«, samtidigt som man diskuterade familjerelaterade problem ur olika perspektiv. För att förbättra kontakterna familjerna emellan arrangerades även bussutflykter, barnaktiviteter och nattvandringar.

Delprojektets grundtanke var dock att snarast sätta i gång en pro-

30 Ursprungligen hade föreningen sökt bidrag till ett tredje delprojekt, »Kvinnor och datorer«, som emellertid fick avslag med hänvisning till att det snarast handlade om en arbetsmarknadsutbildningsåtgärd. Internationella Kvinnoföreningen avstod från att försöka finansiera detta delprojekt på ett annat sätt.

31 Internationella Kvinnoföreningen i Malmö är synnerligen väl etablerad och förfogar över lokaler i ett mycket centralt läge i staden. Föreningen har enligt egna uppgifter 800 medlemmar varav ca 60 procent sägs ha icke-svensk bakgrund. Föreningens ordinarie verksamhet riktar sig, med undantag för enstaka familjefester, uteslutande till kvinnor.

cess som skulle leda till privata kontakter familjerna emellan, oberoende av projektets aktivitetserbudanden. Internationella kvinnoförningens uppgift sades ligga i att »tillhandahålla de yttre ramarna för fruktbara möten«. Enligt projektledarnas uppgift har sex av de familjer som deltog i projektet fortfarande kontakt med varandra.

Det andra delprojektet riktade sig till svenska och icke-svenska flickor. Syftet var att bilda tjejgrupper för att »stödja flickornas utveckling till självständiga och självmedvetna kvinnor« med utgångspunkt i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Den viktigaste målsättningen var att föra samman svenska och icke-svenska flickor »för att avmytifiera uppfattningar om varandra«.

Projektledarna kontaktade ett antal skolor för att rekrytera flickor ifrån olika miljöer. Så småningom bildades en grupp på 15 flickor via ett samarbete med två gymnasieskolor. Drygt hälften av deltagarna hade invandrarbakgrund. Gruppen fungerade i egen regi och organiserade själv ett antal aktiviteter, så som olika studiebesök, en danskurs, en utflykt till Köpenhamn, middagar med mera. Tjejgruppen träffades visserligen inte varje vecka, vilket var planerat från början, men regelbundet och sammanlagt omkring 25 gånger.

Såväl tjejgruppen som familjeprojektet skulle föra en så kallad loggbok, där ledarnas och deltagarnas reflexioner kring aktiviteterna skulle dokumenteras utifrån ett antal »stående frågeställningar«. Särskilt viktig var frågan om hur de erfarenheter som gjorts kunde spridas och hur projektets långsiktiga målsättningar skulle kunna uppnås. På grund av diverse problem användes denna metod emellertid inte konsekvent.

Projektets ursprungliga syfte att etablera bestående kontakter mellan svenska och invandrade familjer hade bara uppnåtts i begränsad utsträckning menar de projektansvariga. Samtidigt menade man att det borde vara möjligt och önskvärt att »blåsa liv« i projektet igen. Tjejprojektet bedömdes vara synnerligen lyckat, men gruppen hade av naturliga skäl tappat kontakt med varandra i samband med att de deltagande tjejerna gick ut ur gymnasieskolan.

Kvinnligt nätverk/Bäckakvinnorna

Som ett resultat av Linköpings kommuns försök att skapa kontakter med och mellan invandrarföreningar framkom under år 1999 önskemål om skapandet av ett kvinnligt nätverk. Ett antal föreningar visade ett intresse av att medverka i försöket att etablera ett sådant nätverk. Under hösten 1999 organiserades planeringsmöten och under våren 2000 bildades en »kärngrupp«. Internationella vänskapsföreningen kom därför att lansera projektet Kvinnligt nätverk i mars 2000 för att möjliggöra det konkreta nätverksbygget.

Projektets syfte var att »ge perspektiv, förståelse och medvetenhet över gränserna, inte bara mellan svenskar och invandrare utan också mellan de olika invandrargrupperna« och att »medvetandegöra kvinnor om deras möjligheter i samhället«. Två konkreta mål var skapandet av individuella kontaktnät och etableringen av kontakter mellan svenska och invandrade kvinnor.

Projektets målgrupp var i första hand kvinnliga medlemmar i såväl svenska föreningar som invandrarföreningar i Linköping och personer som besökte Bäckagården, ett kommunalt föreningshus

där Internationella Vänskapsföreningen och Internationella Kvinnoföreningen bedriver öppen verksamhet. För att underlätta etableringen av fungerande nätverk kom man att inrikta sig mot de två åldersmässigt kategoriserade målgrupperna »Yngre kvinnor i arbetsför ålder« och »Äldre kvinnor«. De frågor som dessa två nätverk i första hand skulle ta upp anpassades till de olika generationernas behov. De yngre kvinnorna erbjöds aktiviteter som kretsade kring barn- och skolfrågor, diskussionen av förälderrollen och kompetensutveckling, medan de äldre kvinnorna gavs möjlighet att delta i friskvårdsaktiviteter och öppen daglig verksamhet. Båda grupperna erbjöds också språkträning.

I ett tidigt skede bildades en »kärngrupp« bestående av 15–25 kvinnor som skulle fungera som informatörer och som kontaktytor till sina respektive föreningar. De flesta av de kvinnor som ingick kontinuerligt i kärngruppen hade svensk bakgrund och representerade förutom Internationella vänskapsföreningen olika skolor, kommunen med mera. Kärngruppen träffades kontinuerligt och ansvarade för planeringen av föreläsningar, tematräffar, diskussionskvällar med mera som erbjöds för alla som ingick i de kvinnliga nätverken. Det förefaller som att den representativa tanken, som formulerades i projektets tidiga fas, övergavs till förmån för en individualisering av kärngruppen. Gruppen blev med andra ord inte det samverkansorgan mellan invandrarföreningar som man hade tänkt sig från början.

Projektet erbjöd såväl gruppverksamheter som individuell rådgivning och mentorskap åt intresserade kvinnor. Bäckagården fungerade som en naturlig kontaktyta och ett rumsligt nav för nätverksaktiviteterna. Projektet kom på så sätt att inbäddas i Internationella vänskapsföreningens verksamhet på olika sätt, men förblev oberoende. Föreningens öppna verksamhet och specialarrangemang fungerade som inkörsport till nätverket, samtidigt som det kvinnliga nätverkets aktiviteter kom att påverka Internationella vänskapsföreningens övriga verksamhet.

Eftersom deltagandet i nätverkets aktiviteter var öppet för alla intresserade kvinnor, och eftersom nätverksaktiviteterna ibland var svåra att skilja från den ordinarie verksamheten på Bäckagården är det svårt att bedöma hur många kvinnor som deltog i det kvinnliga nätverket. De ansvariga bedömer dock att nätverket har lyckats nå ut till ett stort antal kvinnor i Linköping, och tack vare ekonomiskt stöd från Nutek har nätverket »Bäckakvinnorna«, som det heter i dag, fått större räckvidd. Aktiviteterna är finansierade till och med hösten 2003.

Romskt kvinnonätverk i Malmö

Den romska minoriteten i Sverige är på många sätt heterogent, med rötter såväl i Sverige som i ett antal andra stater. Romer som grupp hör till Sveriges mest marginaliserade grupp och gruppen är drabbad av sociala problem. Projektidén föddes utifrån insikten att romsk tradition och familjestrukturer anses missgynna romska kvinnors chanser att klara sig i det svenska samhället. Hösten 1999 föddes därför tanken att stödja bygget av nätverk bland romska kvinnor i Malmö över nationalitetsgränser. Initiativet togs av Jamare Drome-föreningen, som i samverkan med Studieförbundet Vux-

enskolan jobbat intensivt för att uppmuntra kortutbildade romer i Malmö att delta i vuxenutbildning.³²

Projektidén var att inleda ett samarbete mellan olika invandrar-kvinnorganisationer genom ett kvinnoseminarium och en ekumenisk mässa den 29–30 november. Syftet var att ge romska kvinnor »tillfälle att prata genom sin situation, precisera sina önskemål och bygga upp ett kvinnoätverk över stammarna«. En speciell målsättning var att uppmärksamma romers lidande under tiderna och ge romska ungdomar positiva förebilder genom kulturarrangemang i samband med mässan.

Projektets metod specificerades inte närmare, men det underströks att de romska kvinnorna i Malmö hade ett behov av att samlas och diskutera sina önskemål ostörda av männens närvaro. Själva mässan planerades och genomfördes dock i praktiken av manliga representanter för olika romska föreningar och religiösa församlingar. Projektledaren bedömer dock att kvinnoseminariet gav »kännbara« effekter och uppnådde syftet att ge romska kvinnor tillfälle att påbörja ett nätverksbygge. Bland annat påpekade projektledaren att man trodde att projektet bidragit till att romska kvinnor i Malmö i större utsträckning än tidigare formulerar egna behov och önskemål, till exempel krav på barnpassning för att kunna delta i vuxenutbildningen.

»Mångfald och sammanhang – tonårstjejer i storstad«

Mångkulturellt centrum³³ i Fittja har på olika sätt varit engagerat i arbetet med flickor med utländsk bakgrund. Bland annat var centrat involverat i ett flerårigt tjejprojekt i norra Botkyrka kommun. Under intryck av bland annat resultaten av JämO:s projekt »Våga bryta mönster« om sexuella trakasserier i skolan föddes idén att ta upp jämställdhetsfrågor »i ett vidare perspektiv genom att lyfta fokus från flickorna och deras behov till att studera den omgivning de befinner sig i, och hur denna omgivning påverkar både flickor och pojkar i deras könskonstituering«.

Projektets syfte var dels att »synliggöra hur de personer som arbetar med ungdomarna dagligen, hanterar frågor kring könsroller och jämställdhet i sina egna liv« och dels att undersöka »hur ungdomar uppfattar de förebilder de har omkring sig både i sin nära omgivning och i media«. En konkret målsättning var att producera en »metodmall« som skulle rikta sig till främst skolpersonal och andra yrkesgrupper som jobbar med ungdomar.

Projektet hade två målgrupper. För det första vuxna som arbetar »i barns och ungdomars nära omgivning«, för det andra ungdomar i åldersgruppen 13–16 år från tre skolor i Botkyrka. Vuxengruppen skulle dels rekryteras bland personalen på de skolor som ungdomarna rekryterades ifrån, men även personal och aktiva från fritids-

32 De romska föreningarna »Jamare Droma« och »Europa« samverkar med Studieförbundet Vuxenskolan och Kvarnby folkhögskola för att erbjuda grundläggande vuxenutbildning för romer i Malmö.

33 Mångkulturellt centrum, Fittja gård, är ett forum för kunskaps- och erfarenhetsutbyte kring migration och social och kulturell mångfald. Centrat bildades 1987 som en kommunal stiftelse i Botkyrka.

gårdar, ungdomsmottagningar, föreningar med ungdomsverksamhet med mera räknades till målgruppen.

Projektet använde sig av en beprövad metod för genomföra kvalitativa fältundersökningar och det bildades flera fokusgrupper. Deltagarna i dessa grupper träffades vid flera tillfällen för att gemensamt reflektera över projektets frågeställningar och dela med sig av sina erfarenheter. Fokusgrupperna diskuterade frågor inom temaområdet samverkan, könsroller och jämställdhet. Sammanlagt bildades tre fokusgrupper, en för kvinnliga lärare, en för manliga lärare och en bestående av socionomer och skolkuratorer. Grupperna var tämligen små och bestod av fyra personer var.

Man hade planerat att samverka med Nätverket för tjejgruppsledare i Botkyrka för att rekrytera ungdomsgruppen, men eftersom detta nätverk var »väldigt vilande«, som det uttrycktes i en intervju, kom den planerade ungdomsgruppen inte till stånd. Projektet kom därför att uteslutande fokusera på den vuxna målgruppen. På grund av resursbrist kunde målsättningen att producera en »handbok« som förmedlar projektets resultat till skolpersonal, fritidsledare, kuratorer med mera inte förverkligas.

Projektet lades ned, trots att arbetet med fokusgrupperna ansågs ha bra förutsättningar att kunna fördjupas och bedrivas på längre sikt.

4 »Att ta vara på det som bär frukt«

Detta kapitel ägnas åt en övergripande analys av de erfarenheter som gjordes av de personer som var ansvariga för de ovan presenterade projekten. Som inledningsvis konstaterat finns ett behov av att kartlägga och sprida de erfarenheter som finns hos olika frivilligorganisationer och andra aktörer för att utveckla arbetsmetoder i arbetet med såväl unga som gamla kvinnor, med invandrarbakgrund. Av central betydelse för utvärderingen av dessa projekt är därför försöket att analysera på ett övergripande sätt analysera de erfarenheter och mönster som är gemensamma för de undersökta projekten. Denna analysmetod är »issue-focused« och står i motsats till exempelvis fallbeskrivningar.

Det bedöms dessutom vara av begränsat praktiskt värde att sprida enskilda »goda exempel« som bygger på alltför specifika omständigheter och villkor. Ett ledmotiv för denna analys är sålunda ambitionen att vaska fram gemensamma erfarenheter av själva projektarbetet, såväl positiva som mindre positiva, för att underlätta framtida aktörer att genomföra ett lyckat projektarbete. För att infria denna ambition genomfördes intervjuer med projektansvariga under sensommaren 2002. En viktig del av intervjufrågorna handlade därför om projektansvarigas bedömningar av projektarbetets utveckling under projekttiden, projektens förankring i eller anknytning till annan verksamhet och inte minst uppföljningen av projekten.

Frivilligorganisationers begränsningar

Det kan här vara på plats att först fundera över vissa grundläggande svårigheter och begränsningar som ett samarbete med frivilligorganisationer kan innebära. Frivilligorganisationer ses i Sverige traditionellt som viktiga samarbetspartners för statliga och kommunala myndigheter. Underförstått är antagandet att frivilligorganisationer, som i dagligt tal gärna på ett luddigt sätt betecknas som »folkrörelser«, når bättre ut till medborgarna än verksamheter i offentlig regi. I Integrationsverkets skrift *Rapport Integration 2001* betecknas sålunda frivilligorganisationer som en »strategisk partner«, och det understryks att invandrarorganisationer har viktiga uppgifter »både för att få nya idéer och impulser till integrationsarbetet och för att fördjupa integrationspolitikens förankring i det civila samhället [min kursivering].« I rapporten efterlyses också »fastare allianser« mellan strategiska partners i integrationsfrågor.³⁴

³⁴ Integrationsverket: *Rapport Integration 2001* (Norrköping 2001), sid. 17f.

Rothstein och Kumlin ifrågasätter emellertid värdet av myndigheters stöd till frivilligorganisationer och »informella nätverk« inom verksamhetsområden som bör räknas till den generella välfärden. Forskarna hänvisar till att frivilligföreningar når ut till en mer begränsad krets människor än välfärdsinstitutioner.³⁵ Redan på 1980-talet ifrågasatte Blomdahl den statliga folkrörelsekommitténs slutsats att föreningslivets aktiviteter ledde till »större rättvisa när det gäller fördelningen av välfärden«. Blomdahl påpekade bland annat att välutbildade manliga personer tillhörande socialgrupp 1 hade ökat sin aktivitet i föreningslivet mest. Även påståendet att föreningslivet skulle nå fler personer än vad de offentliga fritids- och kultursatsningarna gjorde motbevisades.³⁶

Eastmond påpekar att en traumatisk upplevelse av flykt och utanförskap leder till en revitalisering respektive ett »uppfinnande« av traditioner från hemlandet.³⁷ Det är männen som definierar det kulturella arvet, och en av de främsta arenor för männens kulturbevarande aktivitet förefaller vara invandrarföreningarna. Detta konstaterande innebär dock inte att invandrarkvinnor skulle vara passiverade: Tvärtom så sägs invandrarskapet stärker deras sociala position på olika sätt, inte minst därför att invandrarskap ofta innebär en statusförlust för män. Genusfokuserande forskning om etniska relationer brukar hänvisa till betydelsen av kvinnors sociala nätverk, inte minst ur ett integrationsperspektiv.³⁸ För att öka jämställdheten inom invandrarföreningarna behövs dock insatser som systematiskt stärker kvinnornas ställning för att bryta den ibland nästintill totala mansdominansen.

I detta sammanhang kan noteras att bara Kvinno SIOS:s projekt »Invandrarkvinnor för jämställdhet på 2000-talet« verkade konsekvent ha haft perspektivet att nå båda könen, medan andra projekt som syftade till att öka jämställdheten inom invandrarföreningar antingen hade svårt att nå ut till de manliga medlemmarna mer än indirekt, eller å andra sidan som Dialogprojektet snarast medverkade till att legitimera männens dominans inom föreningar genom att uteslutande rikta sig till denna målgrupp.

Man bör ha dessa kritiska synpunkter på frivilligorganisationers arbete i åtanke när man bedömer effekterna av integrations- och jämställdhetsinsatser i frivilligorganisationers regi. Frivilligorganisationer kan ses som mer flexibla än myndigheter och de står onekligen närmare brukargrupperna. Frivilligorganisationers insatser är dessutom utan tvivel av betydelse, men dessa insatser begränsas ofta till organisationernas medlemmar, även om målgruppen är avsedd att vara bredare än så. Även det faktum att frivilligorganisationer-

35 Rothstein, Bo & Kumlin, Stefan: »Demokrati, socialt kapital och förtroende« i: Sören Holmberg & Lennart Weibull (red.): *Land, du välsignade? SOM-undersökningen 2000* (SOM-rapport nr. 26, Göteborg 2001).

36 Blomdahl, Ulf: *Folkrörelserna och folket – med utblick mot framtiden* (Stockholm 1990), sid.75, 93, 100f, 199.

37 Vad gäller »uppfinnandet« av traditioner hänvisas till Hobsbawm, Eric & Ranger, Terrence (ed.): *The Invention of Tradition* (Cambridge/New York 1992).

38 Eastmond, Marita: »Reconstructing Life: Chilean Refugee Women and the Dilemmas of Exile« i: Gina Buijs, *Migrant Women*, 41f. Traditioners betydelse för manliga migranters identitetsbygge understryks även av Abdulrahim, *Defining Gender*, sid. 67f; Kofman m.fl., *Gender and International Migration*, sid. 28f, 187.

nas insatser är beroende av ideella insatser bör ses som en allvarlig begränsning om projektet handlar om långsiktiga effektmål. Som vi kommer att se innebär många frivilligorganisationers resurssvagheter att jämställdhets- och integrationsinsatsernas effekter kan begränsas respektive äventyras.

Projekt eller verksamhet?

Hosseini-Kaladjani pekar i detta sammanhang på problemet att frivilligorganisationer i första hand är – och bör vara! – lojala med sina medlemmar. Frivilligorganisationer kan därför ha ett synnerligen instrumentellt intresse i att bedriva projektverksamhet.³⁹

Vad är då ett projekt? Ett projekt måste enligt Integrationsverkets definition uppfylla följande villkor:

- Huvudsyftet är att lösa ett specifikt eller avgränsat problem.
- Projektet måste omfatta ett antal aktiviteter som ger upphov till en »slutprestation« som i sin tur leder till ett antal effekter som löser det avsedda problemet.
- Projektet ska ha effektmål och huvudmål.
- Projektet ska vara tidsbegränsat och ses som en »tillfällig organisatorisk skapelse«.⁴⁰

Det kan tilläggas att projekt ofta förknippas med större dynamik och flexibilitet jämfört med ordinarie verksamhet.⁴¹ Denna visdom, som har myntats på grundval av utvärderingsforskning som fokuserat på kommunala, statliga och andra institutionella aktörer, bör dock tas med en nypa salt när det gäller att analysera frivilligorganisationer, som inte förfogar över vare sig långa organisationstraditioner eller stora förvaltningsapparater.

Det framkom i de flesta intervjuerna med projektansvariga att dessa antingen önskade sig att de respektive projekten skulle övergå till ordinarie verksamhet – eller att man såg sig tvingad att organisera viktiga verksamhetsområden i projektform för att kunna finansiera denna sorts verksamhet. Ibland döptes ett projekt helt sonika om och deklarerades som ett nytt projekt. Härvid är det underförstått att projektet/verksamheten i fråga anses vara viktig, men att man såg sig ur stånd att bedriva en sådan verksamhet utan materiella resurser.

De regler som styr Integrationsverkets och andra finansierares bidrag till projekt är dock tämligen strikta vad gäller kravet att projekt ska vara »tillfälliga organisatoriska skapelser«. Projekttiden begränsas till maximalt tre år, bidrag beviljas för ett år i taget. Det underströks tydligt av samtliga intervjuade tjänstemän vid Integrationsverkets avdelning för kommun- och folkrörelsearbete att denna regel tillämpas mycket strikt.

Precis som Hosseini-Kaladjani misstänker, kan man anta att många projekt – oavsett om det är invandrarföreningar eller svenska föreningar som söker projektanslag – egentligen snarare handlar om en sorts dold finansiering av »ordinarie verksamhet«. »Vi finansierar

39 Hosseini-Kaladjani, Hassan: *Fåglar i vattenspegel. Utvärdering av integrationsprojektet i Botkyrka kommun* (Stockholm 1998), sid. 63f.

40 Integrationsverket: *FIDO – Lathund för självutvärdering av projekt*, Norrköping 2000, sid.17.

41 Se t.ex. Hosseini-Kaladjani, *Fåglar*, sid. 47.

oss bara via projekten« erkände en föreningsrepresentant öppet och tillade att det inte innebar att man missbrukade projektfinansiering för att finansiera andra saker än de man sökt pengar för. Men eftersom man inte fick anslag för så kallad ordinarie verksamhet och samtidigt saknade egna resurser fick man »söka pengar tills man får några«.

Dessutom visade intervjuerna tydligt att det i många fall inte går att skilja mellan ordinarie verksamhet och projekt. Visserligen bedrivs projekt i enlighet med bidragsgivarnas krav, men i och med att det ofta är samma personer som ansvarar för ordinarie verksamhet och diverse projekt – inte sällan förenings- eller förbundsordförande – blir projektet ofta en integrerad del av föreningsverksamheten. Det ligger därmed nära till hands att använda sig av externa finansieringsmöjligheter för att finansiera den ordinarie verksamhet man önskar bedriva.

Därmed inte sagt att resurssvaga frivilligföreningar inte skulle kunna använda sig av projekt för att uppnå koncist definierade effekt- och huvudmål och/eller testa nya metoder. Dilemmat är dock att det krävs resursstarka organisationer för att bedriva projekt uteslutande i just detta syfte. För icke-resursstarka frivilligföreningar innebär det rådande bidragssystemet att man i praktiken tvingas söka projektpengar från olika håll för långsiktiga insatser vars målsättningar rimligtvis inte kan uppnås under den deklarerade projekttiden.

Samtidigt hindrar beroendet av beviljade projektansökningar organisationerna från att planera sin verksamhet långsiktigt. Somliga intervjuade menade också att det var allt för mycket tid som gick åt att söka pengar och administrera projekten.⁴²

Problemet formulerades av en informant så här:

Vi skulle behöva planera långsiktigt, men det är enormt jobbigt att behöva vänta på att ens ansökan beviljas. Jag orkade därför inte skicka in fler ansökningar. Vi måste ju jobba praktiskt, folk går ju inte till medborgarkontoret, dom kommer till oss [...] Men dom [bidragsgivarna] vill ha seminarier, informationsmöten och »nya metoder«.

En annan informant sade att man »aldrig vet hur ett projekt kommer vara«, därför att man inte kan planera sin verksamhet. Problemet att inte kunna planera långsiktigt gäller inte minst projekt avsedda att förändra attityder eller projekt med övergripande jämställdhetsmål, därför att dessa projekt behöver sätta i gång tämligen långsamma processer. Det framgick för övrigt med all önskvärd tydlighet att de flesta intervjuade projektledarna menade att respektive projekts främsta framgång var just att »sätta i gång en process«.

Använder man sig av en strikt tolkning av projektarbetsformen innebär detta att de respektive projekten borde »överföras till ordinarie verksamhet«. Bland de undersökta projekten var det emellertid endast Rädda Barnen, en mycket resursstark svensk organisation vars rikstäckande verksamhet baserar sig på en professionell medar-

⁴² Detta problem tas upp i Johansson, Christina: *Utvärdering av återvändarverksamheten på Sociala missionen* (Projekt rapport (stencil), Tema Etnicitet, ITUF, Linköpings universitet, Norrköping 2001), sid. 13. Se även Thompson, Heléne, Lindroth, Siv m.fl.: *Integrering, vila eller lärande? En rapport om kvinnocentra i Sverige* (Psykologiska inst. vid Stockholms universitet, rapport nr 108, Stockholm 1999), sid. 23f, 39f.

betarstab, som på allvar kunde diskutera om Dialogprojektet skulle »överföras till ordinarie verksamhet«. Från Dialogprojektets sida ansåg man för övrigt att man visserligen hade lyckats uppnå viktiga delmål, men att man skulle behöva »hålla på i minst tio år till« innan man kunde tala om att projektet skulle kunna ses som framgångsrikt avslutat. Dessutom påtalades behovet av att kontinuerligt stödja de invandrarföreningar som börjat driva egna jämställdhetsprojekt med stöd av Dialogprojektet.

Herlitz, Johansson och Olsson konstaterar att projekt ibland lever »under en väldigt lång tid« och påtalar det uppenbara problem som ligger i att »upprätthålla en gräns mellan reguljär verksamhet och projekt«. Forskarna menar att det primära problemet inte är att »man smyger från det offentliga åtagandet genom att definiera verksamheter som projekt«, utan hänvisar till problemet att projekt/verksamheter med utpräglat långsiktiga mål »kan inte förväntas få konsekvenser förrän på längre sikt.« Samtidigt finns problemet att projekt och initiativ »som ter sig lovande kommer att rinna ut i sanden«. ⁴³

Dilemmat förefaller vara känt hos Integrationsverket. Integrationsverkets utvärderare av Storstadssatsningen kommer till exempel fram till en liknande slutsats. ⁴⁴ En intervjuad tjänsteman erkände öppet att man vid den interna bedömningen av projektansökningar var medvetna om att gränserna mellan ordinarie verksamhet och projekt var flytande:

Jo, det är klart att vi vet att många föreningar behöver projektstöd för att finansiera sin verksamhet. Och vi försöker ta hänsyn till detta.

Situationen förklarades bland annat så här av olika informanter inom frivilligorganisationerna:

Vi tvingas söka pengar från olika håll, därför att det inte finns några anslag till långsiktig verksamhet. [...] Alla vet ju att vi gör ett jobb som behövs, men det är ju bara så att nätverk och föreningar tar över saker som inte kommunen har anställda till....

Jag har ofta frågat mig varför man inte kan göra om det här till ordinarie verksamhet. Såna här saker kommer ju alltid att behövas. Vi får väl hitta på ett nytt projekt för att gå vidare ett tag... Jag önskade att det här ska bli en permanent verksamhet. Man gör inte sånt här på ett år, det tar ju lång tid.

Det är tydligt att detta problem uppfattas som centralt. Konsekvensen blir nämligen för de flesta frivilligorganisationer med begränsade resurser att projekt, som uppnått viktiga huvudmål, hotas av nedläggning om inte nya finansieringskällor hittas.

Man skulle kunna välja att bortse från att detta är ett problem och peka på att skillnaden mellan verksamhet och projekt bland annat

43 Herlitz, Urban, Johansson, Ingrid & Olsson, Sören: *Utvärdering av 'särskilda insatser i invandrarartäta bostadsområden (sk Blommanpengar) i Göteborgs stad* (stencil, Göteborgs stad, Göteborg 1999), sid.41, 47.

44 Integrationsverket: *På rätt väg? Slutrapport från den nationella utvärderingen av storstadssatsningen* (Integrationsverkets rapportserie 2002:05, Norrköping 2002), sid.139f.

innebär att man undviker att blanda ihop kort- och långsiktiga mål. Projektarbetsformen möjliggör med andra ord att prioritera konkreta målsättningar snarare än långsiktiga konsekvenser som är beroende av alltför många externa faktorer. Ur bidragsgivarnas sikt är projektstöd dessutom teoretiskt sett ett sätt att styra frivilligorganisationers insatser utan att för den delen lägga sig i organisationernas ordinarie verksamhet.

De flesta riksförbunden som är bildade på etnisk grund, för att inte tala om flertalet lokala föreningar som är intresserade av att bedriva integrationsinsatser ser sig emellertid ur stånd att föra sådana resonemang. Anledningen är enkel: de egna resurserna anses inte räcka till för att bedriva den sorts verksamhet. Konsekvensen blir för de flesta frivilligorganisationer med begränsade resurser att projekt som uppnått viktiga huvudmål, hotas av nedläggning om inte nya anslag beviljas. Nedläggning äventyrar emellertid i många fall just de mål och effekter som projektet i fråga uppnått. Sett ur detta perspektiv blir kopplingen mellan projektverksamhet och resursbrist ytterst olycklig.

Det bör uppfattas som ett allvarligt problem att många arrangörer av kortsiktigt sett framgångsrika projekt saknar de resurser som krävs för att följa upp de projekt, som börjat visa tecken på att ge mer långsiktiga resultat. Väljer man att följa upp verksamheten så gott det går blir konsekvensen, som en projektledare uttryckte det, att projekten börjar »norpa på andra pengar«. Men eftersom verksamheten allt som oftast bara är »nätt och jämt flytande« tvingas man söka finansiering av sin verksamhet – via nya projekt.

Goda exempel?

Därmed är inte sagt att det inte går att hitta goda exempel bland de undersökta projekten. Som framgår ur kapitel 3 skulle somliga av de undersökta projekten med rätta betecknas som goda exempel. De erfarenheter som de ansvariga för Dialogprojektet, Projektet Generationskonflikter, »Turkiska riksförbundet förebygger våld mot barn och kvinnor« »Invandrarkvinnor för jämställdhet på 2000-talet« och det kvinnliga nätverket Bäckakvinnorna i Linköping gjort förtjänar att spridas till andra aktörer. Även det seminarium som ett romskt kvinnonätverk i Malmö genomförde med stöd av Integrationsverket bör anses vara ett positivt exempel, även om metoden knappast kan anses vara nydanande.

Ur ett övergripande, problemorienterat perspektiv är det emellertid mycket viktigt att notera att *samtliga* undersökta projekt som hade målsättningen att förändra attityder gentemot jämställdhetsfrågor inom invandrarorganisationer bedömdes som framgångsrikt när det gällde att uppnå projektens *kortsiktiga* målsättningar. En återkommande kommentar var att projekten ansågs ha »satt i gång« viktiga processer genom att ta upp »känsliga« frågor och synliggöra problem som sällan diskuterades öppet.

Samtliga informanter ur dessa projekt påpekade emellertid också att man riskerade »tappa mark« när man tvingades trappa ned sitt jämställdhetsarbete på grund av resursbrist.

Vår målgrupp kommer att förlora på det. Det känns oerhört kortsiktigt och kontraproduktivt, men om vi inte kan finansiera de tjänster som

behövs, kan vi inte fortsätta jobba med det här. Dom [Integrationsverket] måste väl inse att man bör ta vara på det som bär frukt!

Med dessa ord uttryckte en projektledare det dilemma som många resurssvaga frivilligorganisationer ser sig ställda inför. Andra informanter uttryckte problemet så här:

Dom [Integrationsverket] vet ju att vi har nått fram till resultat! Fast det är en lång väg kvar. Det är ju ett kontinuerligt arbete, annars kommer ju den gamla mansdominansen tillbaka snart... Det är tråkigt att vi måste få externa anslag. Men dom måste stödja oss – dom vet ju att våra insatser behövs.

Till skillnad från Hosseini-Kaladjani, som anser att sådana problem beror på att projektplaner är »för ambitiösa«,⁴⁵ kommer denna studie utifrån ett processinriktat snarare än ett funktionalistiskt perspektiv fram till att det är avsaknaden av möjligheten att söka externa anslag till *långsiktiga* integrations- och jämställdhetsfrämjande insatser som är problemet. Detta gäller åtminstone för de jämställdhetsprojekt som går ut på att sätta i gång processer som ska leda till ökad jämställdhet mellan könen.

En snäv tolkning av gränsen mellan projekt och »ordinarie verksamhet« missgynnar enligt min bedömning särskilt projekt som har till sitt syfte att testa nya metoder på områden som per definition kräver ett processinriktat arbete. Sådana områden är utan tvivel frågor som rör relationen mellan jämställdhet och integration. Förutom det väl kända faktum att många erfarna och inte sällan resursstarka aktörer bruka »designa« projektansökningar så att de motsvarar de förväntningar som man tror sig finna hos bidragsgivare, finns risken att väl behövliga initiativ »rinner ut i sanden« därför att projektens utpräglade långsiktiga målsättningar inte kan förverkligas inom en projektperiod på mellan ett och tre år.

Eldsjälar...

Grundläggande attitydförändrande insatser, som nödvändigtvis bör ha ett långsiktigt perspektiv, kräver som påpekat även långsiktig planering. Denna planering kräver ett visst mått av personell kontinuitet. Ett problem som syns tydligt i de projektutvärderingar som varit tillgängliga och som även togs upp i ett antal intervjuer var projektens alltför stora beroende av enskilda »eldsjälar« insatser.

I Rädda Barnens utvärdering av Dialogprojektet påpekas att projektets »personella kapacitet sätter obehagliga gränser för vad som är möjligt. Det är bara genom projektledarens engagerade och hängivna insats kombinerad med mycket stor arbetskapacitet, som [Dialogprojektet] lyckats åstadkomma vad det åstadkommit.⁴⁶ Även Internationella Vänskapsförningens projekt visade sig vara synnerligen beroende av den mycket engagerade och entusiasmerande projektledarens ideella insatser.

Bortsett från det faktum att beroendet av »eldsjälar« i vissa fall kan försvåra andra inblandades och inte minst brukarnas inflytande

45 Hosseini-Kaladjani, *Fåglar*, sid. 50.

46 Birgegård, *Utvärdering*, sid. 14.

över projektverksamheten, gör detta beroende projekt sårbara. De »står och faller« med sina entusiastiska projektledare. Denna sårbarhet ökar påtagligt om projekten inte kan finansiera tjänster och sålunda blir beroende av ideella insatser.

Exempel på att detta är problematiskt är lätt hittade: Internationella kvinnoföreningen i Malmö och Kvinno SIOS drabbades under pågående projekttid av att engagerade nyckelpersoner tvingades lägga ned projektarbetet, vilket resulterade i problem för deras projekt.⁴⁷ Medan Kvinno SIOS kunde rekrytera och anställa en ny projektledare och således framgångsrikt återskapa den personella kontinuitet som anses vara av stor betydelse för projektarbetet, tvingades Internationella kvinnoföreningen i Malmö att låta vissa delar av det pågående projektet vila.

Enligt min bedömning och min egen erfarenhet av såväl ideellt som professionellt arbete inom frivilligorganisationer är det ett allvarligt problem för ideella föreningars verksamhet, oavsett om det handlar sig om ordinarie verksamhet eller projekt, att verksamheten i alltför stor utsträckning i beroende av enskilda personers ideella resurser. Intervjuerna visar att beroendet av enstaka »eldsjälar« och/eller praktikanter, 6-månaders projektanställda etc. hotar att äventyra goda resultat. Detta problem är mest påtagligt när det gäller projekt och verksamheter som är känsliga för kontinuitet och i behov av långsiktig planering.

Välfärdstatens tillbakadragande

Kofman med flera konstaterar att välfärdstatens tillbakadragande medfört att familjen, sociala nätverk och ideellt arbete fått ökad betydelse för invandrare och andra marginaliserade grupper. Invandrarorganisationer har därför under senare år i större utsträckning än tidigare fått en roll som »mellanhänder« mellan individ och majoritetssamhälle. Därmed har frivilligorganisationer tagit över verksamhetsområden som tidigare varit offentliga verksamheter.⁴⁸

Sådana verksamheter bedrivs, som vi har sett, inte sällan i form av »projekt«. Detta innebär nödvändigtvis att verksamheten blir alltmer resultatstyrd och att planeringshorisonten snävs in. Thomsson, Lindroth med flera kommer fram till att »[k]vinnocentras fortsatta existens hänger ofta på huruvida projektledare och andra engagerade personer kan visa att de uppnått vissa resultat«.⁴⁹

Att många projekt i själva verket har en tydlig koppling till nedlagda kommunala verksamheter är många projektledare medvetna om:

Vi tvingades söka pengar när kommunen lade ned ett projekt. [...] Men kommunen vet ju också att det vi gör behövs! Dom spar massvis med pengar på oss.

En annan informant uttryckte sammanhanget så här:

Vi tar över saker som inte kommunen har anställda till. Det är vi ideella

47 Båda projekt sökte om och fick beviljad förlängd projekttid p.g.a. detta.

48 Kofman m.fl., *Gender and International Migration*, sid. 135f, 146, 153.

49 Thomsson, Lindroth m.fl., *Integrering*, sid. 26.

som får ta ansvar för att kommunen lägger ner ... Människorna kontaktar ju oss. Vi visste inte att de här behoven var så stora, folk har ju alltid fått hjälp av kommunen förr.

Det bör i detta sammanhang påpekas att även sådana projekt som formellt är rikstäckande, inte minst på grund av bristande resurser och det nämnda beroendet av enskilda personers ideella engagemang, i praktiken skulle kunna betecknas som lokala projekt. Ofta når sådana projekt i första hand målgrupper i Stor-Stockholm.

Denna koppling mellan välfärdsstatens reträtt och frivilligorganisationers projektverksamhet bör betraktas som oroande. Jag vill här sluta an till de tankar om frivilligorganisationers begränsningar som togs upp i början av detta kapitel. Framför allt Rothstein och Kumlins hypotes att det är av grundläggande betydelse för skapandet av socialt kapital i ett samhälle att skapa förtroende för den offentliga förvaltningen är intressant i detta sammanhang. Rothstein och Kumlin menar att stöd till frivilligorganisationer kan »få rakt motsatt effekt« om dessa organisationer inte bidrar till att öka förtroendet för myndigheter och offentliga sektorn. Istället för att stärka ett socialt kapital bidrar man då till att försvaga förtroendet för samhällets institutioner och därmed till ett minskat socialt kapital.⁵⁰

Utan att vilja dra alltför långtgående slutsatser menar jag att intervjuerna ger vissa indikationer på att förtroendet för såväl kommunala förvaltningar som Integrationsverket och andra bidragsgivande instanser kan anses vara tämligen lågt bland de flesta informanterna. Man uttryckte bland annat en känsla av att punktinsatser i reaktion på uppmärksammade fall av våld mot kvinnor var »viktigare« än långsiktigt förebyggande insatser. Någon uttryckte sin besvikelse över myndigheternas negligering av betydelsen av förebyggande insatser. Mest drastiskt uttrycktes det av en informant som undrade om »dom« först väntar till något händer innan »något« sker. »Man blir faktiskt lite bitter«, sade en annan projektledare.

Bristen på förtroendet för bidragsgivande myndigheter kan dessutom anses gynna en, med Hosseini-Kaladjanis ord, »instrumentell inställning« till projektansökningar.

Integrationsverkets roll

Denna brist på förtroende baserar sig i viss mån på negativa erfarenheter vad gäller myndigheters och olika projektbidragsutdelande institutioners beredskap att bemöta frivilligföreningarnas behov. Som ovan påpekat upplever många föreningar ett slags »tvång« att söka projektbidrag för att finansiera verksamheter som de anser bör få kontinuerligt stöd. Detta uppfattas som »tråkigt«, framför allt när alltför långa projekt inte längre beviljas anslag.

Man upplever också bristen på kontinuerlig kontakt med Integrationsverket som besvärande, men också som en fördel, eftersom det ger »fria händer«. Samtliga informanter ansåg att det var bra att Integrationsverket gav de projektansvariga möjligheten att anpassa projektet till förändrade arbetsvillkor, nyupptäckta behov, egna omprioriteringar med mera. Man kände att man inte var tvingad

⁵⁰ Rothstein & Kumlin, *Demokrati*, sid. 60.

följa den ursprungliga projektplanen »till punkt och pricka«. De flesta projektledare sade att de inte hade behov av att kontakta Integrationsverket annars än vid avrapporteringar eller vid ansöknings-tillfällen.

Samtidigt efterlyste emellertid somliga projektansvariga en mer regelbunden kontakt med Integrationsverket, såväl under pågående projekt-tid som efter avrapporteringen:

Det är förvånande att dom inte kontaktade oss. Vi kände ju oss lite misslyckade.

En annan projektledare efterlyste konkret hjälp och ville ha möjlighet att diskutera projektplaner med verket.

Vi har tusentals idéer här, men vi vet inte vad Integrationsverket vill att vi ska göra.

Enskilda informanter menade också att Integrationsverkets handläggare var föga lyhörda för projektledarnas synpunkter. Detta sades bero på »ostabila kontakter«:

Vi vill ha stabila kontakter. Man vet inte vem man får och dom ger dubbla budskap.

Å andra sidan visade sig en majoritet av informanterna nöjda med kontakten med de handläggare som personligen besökte projekt eller deltog i styrgrupper eller dylikt.

Även om det är svårt att dra slutsatser ur informationsunderlaget verkar det finnas ett behov av att nyttja Integrationsverkets expertis och resurser för att planera framtida projekt och initiativ, och inte minst för att ta del av andra frivilligföreningars erfarenheter.

Hos de intervjuade tjänstemännen vid Strategiska avdelningen på Integrationsverket finns, glädjande nog, en klart uttalad vilja att förbättra rutinerna för en systematisk utvärdering av de beviljade projekten. Det torde också vara av intresse att utveckla rutiner och/eller frigöra personella resurser för att mer kontinuerligt kontakta frivilligorganisationer direkt och vårda personliga kontakter till olika aktörer. Detta skulle kunna öka förståelsen för Integrationsverkets beslut och i konsekvens förtroendet för Integrationsverkets arbete påtagligt.

5 Slutsatser och förslag

Studiens främsta syfte har varit att ge ett underlag för Integrationsverkets och andra myndigheters fortsatta arbete med kartläggningen och utvecklingen av insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer.⁵¹ En målsättning var att ta fram och redovisa goda exempel och lyckade försök att utveckla metoder för ett integrationsarbete som syftar till ökad jämställdhet mellan könen.

Uppdragets ursprungliga frågeställningar har bara i begränsad omfattning kunnat besvaras. Dessa frågeställningar var: Hur har projekten bidragit till ökad jämställdhet? Hur har projekten bidragit till att förbättra livsvillkoren för målgruppen? Hur har projekten bidragit till att förebygga eller lösa konflikter mellan individer och familjer?

Utifrån det begränsade empiriska underlag som projektens egenutvärderingar och intervjuer med projektledare ger, har projektens inverkan på målgruppernas livsvillkor snarast legat på det individuella planet. Enskilda kurdiska och turkiska kvinnor och flickor fick individuell hjälp via kontakt med sina respektive riksförbund. Denna hjälp ligger dock strängt sett utanför projektverksamheten. Genom att sprida information om jämställdhetsfrågor och att ta upp frågor som sällan eller aldrig diskuterades öppet bland målgrupperna kunde viktiga attitydförändringar åstadkommas av Dialogprojektet, Projektet Generationskonflikt, projektet »Invandrarkvinnor för jämställdhet på 2000-talet« och »Turkiska riksförbundet förebygger våld mot barn och kvinnor«. Det är dock viktigt att komma ihåg att dessa förändringar är svårt mätbara och förmodligen beror på flera inverkanfaktorer.

De undersökta lokala projekten hade en mycket mer begränsad, men icke desto mindre positiv effekt så vitt det kan bedömas. Undantaget är projektet »Mångfald och sammanhang – tonårstjejer i storstad« som kan betecknas som misslyckat, bland annat därför att initiativtagarna inte försökte att få projekttiden förlängd.

Viktigare för studiens slutsatser var emellertid analysen av olika aktörers erfarenheter av projektarbete med syfte att förebygga våld inom familjer och främja jämställdheten mellan könen bland olika etniska grupper. Utifrån frågeställningen huruvida de undersökta projekten har följts upp har denna studie kunnat peka på ett antal problem som är gemensamma för de flesta undersökta projekten.

Det bör ses som ett allvarligt problem att många arrangörer av kortsiktigt sett framgångsrika projekt saknar de resurser som krävs

⁵¹ Exempelvis har en expertgrupp under ledning av integrationsministern fått uppdraget att »ge förslag på åtgärder och arbetsmetoder som kan skydda och stödja flickor i en utsatt situation«. Näringsdepartementet: *Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer*, (Faktablad, februari 2002).

för att följa upp sådana projekt som börjat visa tecken på att ge mer långsiktiga resultat. I avsaknad av möjligheten att finansiera en uppföljande verksamhet med egna eller externa medel äventyras uppnådda positiva effekter för målgrupperna. Relaterade problem är beroendet av enskilda individers arbetsinsatser, begränsade möjligheter att nå ut till bredare målgrupper, en förkortad planerings- och handlingshorisont.

I detta sammanhang är det viktigt att påpeka att också Integrationsverket i slutrapporten från den nationella utvärderingen av storstadssatsningen bedömer det som negativt att storstadssatsningens framgångsrika satsningar riskera att bli »en mer eller mindre permanent projektverksamhet«, eftersom »mycket tyder på att kommunerna saknar de ekonomiska resurserna som är en förutsättning för att permanenta alla de insatser som kan bedömas som framgångsrika i den ordinarie verksamheten.⁵²

En lösning på dessa problem skulle kunna vara att undersöka möjligheten att skapa möjligheter för frivilligorganisationer, kommuner med flera att söka stöd för mer långsiktig försöksverksamhet.⁵³

Det bör dock noteras att frivilligorganisationers insatser av diverse skäl inte kan ersätta välfärdsstatliga insatser på integrations- och jämställdhetsområdet. Frivilligorganisationers insatser har onekligen en viktig betydelse när det gäller att nå ut till vissa begränsade målgrupper, som inte nås av myndigheter och andra offentliga aktörer. Samtidigt innebär dock frivilligorganisationernas instrumentella karaktär samt organisationernas resursbrist en begränsning som gör att deras insatser snarare bör ses som viktiga komplement till i första hand kommunala insatser.

Denna studie stödjer Integrationsverkets uttalade målsättning att stärka så kallade »strategiska allianser« mellan olika samhällsliga aktörer, även om frivilligorganisationernas möjligheter att åstadkomma djupgående förändringar anses vara begränsade. Det föreslås att dessa allianser bör bli så breda som möjligt. För att åstadkomma detta rekommenderas att kontakten mellan Integrationsverket, frivilligorganisationer, kommuner med mera breddas och att erfarenheter från tidigare projekt sprids systematiskt och regelbundet till intresserade.

Det föreslås även att Integrationsverket utvecklar rutiner och/eller frigöra personella resurser för att mer kontinuerligt kontakta frivilligorganisationer direkt och vårda personliga kontakter till olika aktörer. Detta skulle kunna öka förståelsen för Integrationsverkets beslut och i konsekvens förtroendet för Integrationsverkets arbete påtagligt.

En annan frågeställning har varit att undersöka om de konstruktioner av olikhet, som verkar präglade den offentliga debatten om etnicitet och jämställdhet, har påverkat konkreta åtgärder till stöd av utsatta kvinnor med invandrarbakgrund som olika aktörer vidtagit under de senaste åren.

52 Integrationsverket: *På rätt väg?*, sid.139.

53 Ett exempel för en tänkbar form av ett sådant stöd finns i regeringens villkor för stöd till »försöksverksamhet med lokal/regional antidiskrimineringsverksamhet«. Ett villkor för denna form av statligt stöd är att den »planerade verksamheten skall vara långsiktig« (Sic!). Näringsdepartementet: »Försöksverksamhet med lokal/regional antidiskrimineringsverksamhet«, Regeringsbeslut, 2002-02-07, N2001/11355/IM, N2001/6327/IM, bilagan, sid. 6.

Denna studie har kommit fram till att de undersökta projekten som använde sig av metoden att uteslutande försöka nå ut till »invandrarmän« utgick ifrån essentialiserande och stereotypa föreställningar om målgruppen. Problemet är med andra ord inte ansatsen att försöka koncentrera sig på en manlig målgrupp för att främja en jämställdhetsdialog, tvärtom som bedöms Dialogprojektet utifrån vissa uppnådda effekter som synnerligen effektivt. Samtidigt kan dock konstateras att projektet även provocerade motstånd inom målgruppen, därför att projektets tillvägagångssätt ansågs vara »opedagogiskt«, till och med »kontraproduktivt«.

Detta problem påtalades av flera intervjuade personer som haft ett samarbete med projektet. Denna kritik riktas ytterst mot det faktum att Dialogprojektets premisser bygger på en »etnisk markering« av en specifik målgrupp. Det faktum att projektet medarbetare använder sig av propagerandet för ett universalistiskt förhållande-sätt till jämställdhets- och barnrättsfrågor ger projektet en utpekande karaktär. Detta bedöms vara olyckligt.

Det är beklagligt att den tilldelade tiden inte tillåtit att undersöka fler av Dialogprojektets samverkansprojekt mer ingående. Detta konstaterande leder vidare till frågan om hur denna studie kan följas upp i form av framtida forskning och/eller framtida utvärderingsinsatser.

Som inledningsvis konstaterat förmådde denna studie inte att nå fram till de olika projektens målgrupper, det vill säga projektens »brukare«. Det är en begränsning som beror den korta tilldelade tiden för uppdraget som inte medgav försök att systematiskt nå ut till så pass många projekts brukare. Denna begränsning gör att djupgående slutsatser om projektens resultat gällande ökad jämställdhet och förbättrade livsvillkor för projektens målgrupper egentligen inte kan dras. Denna studie bör därför anses som en förstudie till en framtida utvärdering av vederbörande projektens resultat ur målgruppernas perspektiv.

Vidare föreslås en enkätundersökning av frivilligföreningars uppfattningar om möjligheten att genomföra ett långsiktigt integrations- och jämställdhetsarbete under rådande villkor. En sådan enkätundersökning skulle även ge möjlighet att låta projektledare och andra engagerade medlemmar i frivilligföreningar att komma med förslag och idéer kring frågor som är centrala för förbättringen av integrationspolitikens strategiska aktörer.

6 Källor

Intervjuer

Kortare telefonsamtal med ytterligare personer redovisas inte här.

Jaklin Bayu, Integrationsverket, Norrköping

León Ciuvron, Jamara Drome-föreningen, Malmö

Siv Dehlin, Internationella Kvinnoföreningen, Malmö

Seyran Duran, Kvinno-SIOS, Stockholm

Amina Ek, Kvinno-SIOS, Stockholm

Adéle Enab, Integrationsverket, Norrköping

Anna Frenning, Rädda Barnen, Stockholm

Christer Gustavsson, Integrationsverket, Norrköping

Mona Hallström, Integrationsverket, Norrköping

Djura Ivanov, Studieförbundet Vuxenskolan, Malmö

Eva Karlsson, Mångkulturellt Centrum, Stockholm

Margareta Karlsson, Internationella Vänskapsföreningen, Linköping

Nicklas Kelemen, Rädda Barnen, Stockholm

Nada Milutinovic, Internationella Kvinnoföreningen, Malmö

Faramarz Pooya, Mångkulturellt Centrum, Stockholm

Maja Salsbäck, Rädda Barnen, Stockholm

Lisbeth Svensson, Internationella Kvinnoföreningen, Malmö

Omar Özkunat, Turkiska Riksförbundet, Stockholm

Integrationsverkets arkiv, Avd. för kommun- och folkrörelsearbete
(Numera Strategiska avdelningen)

INT 41-99-1860, 41-00-2244, Bosniska islamiska församlingen

INT 41-99-1843, Internationella kvinnoföreningen i Malmö

INT 41-00-779, Internationella vänskapsföreningen i Linköping

INT 41-00-536, Iranska riksförbundet

INT 41-99-1669, Jamare Droma-föreningen

INT 41-99-551, 41-00-537, Kurdiska riksförbundet

INT 41-99-1096, 41-01-921, Kvinno SIOS

INT 41-98-315, Manliga nätverket

INT 41-00-2214, Mångkulturellt centrum

INT 41-99-1799, 41-00-2223, Församlingen S:t Jacob av Nsibin

INT 41-00-623, Rädda Barnen Södra Stockholm

INT 41-00-834, Sverigefinska riksförbundet

INT 41-00-98, Turkiska riksförbundet

Internet

Riksrevisionsverket: »Asylsökande förbereds inte väl för integrationen i Sverige« (http://www.rrv.se/net/RRV_master/RRV/Pressrum/pressarkiv/1031734830194, 2002-09-12, kl. 22:09).

Tryckta källor

- Aftonbladet*, 2002-01-26, »Många fler måste reagera«.
- Aftonbladet*, 1998-02-04, »Rana, 23: Min familj ska döda mig«.
- Birgegård, Lars-Erik: *En utvärdering av Rädda Barnens dialogprojektet* (stencil, Rädda Barnens Svenska sektion, oktober 2001).
- Brottsförebyggande rådet: *Våld mot kvinnor i nära relationer. En kartläggning* (BRÅ:s rapportserie 2002:14).
- Dagens Nyheter*, 2000-06-22, »Vem ska ha makten i familjen?«.
- Dagens Nyheter*, 2001-06-08, »Vi har svikit invandrarflickorna«.
- Expressen*, 1998-06-13, »Dödshotad av sin egen familj«.
- Hultman, Kristina: »Sveket mot flickorna« i: *Ordfront Magasin*, 11/2001.
- Integrationsverket: *FIDO – Lathund för självutvärdering av projekt* (Norrköping 2000).
- Integrationsverket: *Rapport Integration 2001* (Norrköping 2001).
- Izol, Keya: *Vår röst är vår framtid. En rapport om Kurdiska Riksförbundets projekt »Generationskonflikt«* (Nacka 2002).
- Näringsdepartementet: »Försöksverksamhet med lokal/regional antidiskriminerings-verksamhet«, Regeringsbeslut, 2002-02-07, N2001/11355/IM, N2001/6327/IM, bilaga, s. 6.
- Näringsdepartementet: *Regeringens insatser för utsatta flickor i patriarkala miljöer* (Faktablad från Näringsdepartementet, februari 2002).
- Prop. 1997/98:16: *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrarpolitik till integrationspolitik*.
- Skr. 2001/02:129: *Integrationspolitik för 2000-talet*.

Litteratur

- Abdulrahim, Dina: »Defining Gender in a Second Exile: Palestinian Women in West Berlin« i: Gina Buijs (ed.): *Migrant Women. Crossing Boundaries and Changing Identities* (Oxford/Providence, RI 1993).
- Banno Gomes, Nadia: *Tjejer kan! En bok om Exit, en mångkulturell tjejgrupp i Botkyrka* (Tumba 1996).
- Bhabha, Homi K.: »Liberalismens heliga ko« i: Joshua Cohen m.fl. (ed.): *Mångkulturalism – kvinnor i kläm?* (Göteborg 2002).
- Blomdahl, Ulf: *Folkrörelserna och folket – med utblick mot framtiden* (Stockholm 1990).
- Dahlstedt, Inge: *Svensk invandrar- och flyktingpolitisk riksdagsdebatt. 1980- och 1990-talsdebatter – översikt och jämförelse* (Merge – Papers on Transcultural Studies, 2/00, Umeå 2000).
- Eastmond, Marita: »Reconstructing Life: Chilean Refugee Women and the Dilemmas of Exile« i: Gina Buijs (ed.): *Migrant Women. Crossing Boundaries and Changing Identities* (Oxford/Providence, RI 1993).
- Grip Lena: *Mediernas syn på De Andra. En medieanalytisk studie i samband med mordet på Fatime* (D-uppsats (opubl.), Inst. för samhällsvetenskap, Karlsstads universitet 2002).
- Herlitz, Urban, Johansson, Ingrid & Olsson, Sören: *Utvärdering av 'särskilda insatser i invandrarstäta bostadsområden (sk Blommanpengar) i Göteborgs stad* (stencil, Göteborgs stad, Göteborg 1999)
- Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence (ed.): *The Invention of Tradition*

- (Cambridge/New York 1992).
- Hosseini-Kaladjani, Hassan: *Fåglar i vattenspegel. Utvärdering av integrationsprojekten i Botkyrka kommun* (Stockholm 1998).
- Integrationsverket: *Låt oss tala om flickor...* (Integrationsverkets rapportserie 2000:6, Norrköping 2000).
- Integrationsverket: *På rätt väg? Slutrapport från den nationella utvärderingen av storstadssatsningen* (Integrationsverkets rapportserie 2002:05, Norrköping 2002).
- Johansson, Christina: *Utvärdering av återvändarverksamheten på Sociala missionen* (Projektrapport (stencil), Tema Etnicitet, ITUF, Linköpings universitet, Norrköping 2001).
- Karlsson, Eva: »Fasta roller för invandrarflickor« i: *Invandrare & Minoriteter*, 4/2001.
- Kofman, Eleonore et al.: *Gender and International Migration in Europe. Employment, Welfare and Politics* (London/New York 2000).
- Moller Okin, Susan: »Mångkulturalism – kvinnor i kläm?« i: Joshua Cohen et al. (ed.): *Mångkulturalism – kvinnor i kläm?* (Göteborg 2002).
- de los Reyes, Paulina: *Mångfald och differentiering. Diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt.* (Stockholm 2001).
- Rothstein, Bo & Kumlin, Stefan: »Demokrati, socialt kapital och förtroend« i: Sören Holmberg & Lennart Weibull (red.): *Land, du välsignade? SOM-undersökningen 2000* (SOM-rapport nr. 26, Göteborg 2001).
- Södergran, Lena: *Svensk invandrar- och integrationspolitik. En fråga om jämlikhet, demokrati och mänskliga rättigheter* (Ak. avhandling, Soc. Institutionen vid Umeå Universitet, Umeå 2000).
- Thompsson, Heléne, Lindroth, Siv et al.: *Integrering, vila eller lärande? En rapport om kvinnocentra i Sverige* (Psykologiska inst. vid Stockholms universitet, rapport nr 108, Stockholm 1999)
- Thomsson, Heléne & Hoflund, Linda: *Vem ska hjälpa vem? En kritisk analys av arbetsmarknadspolitiska insatser riktade till kvinnor med invandrarbakgrund* (Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, Forskningsrapport 2000:9, Uppsala 2000).
- Ålund, Aleksandra: *The Spectre of Ethnicity* (Merge – Papers on Transcultural Studies 1/02, Linköping 2002).

Bilaga I

Intervjuguide – Projektledare

Beskriv kort projektets syfte och gärna också projektets bakgrund.

Vilka var projektets mål?

Har dessa mål uppnåtts?

Vem tog initiativet till projektet? Har din organisation jobbat med dessa frågor tidigare?

Vem eller vilka var projektets målgrupp?

Varför just denna grupp?

Vad gjorde ni för att nå målgruppen?

Hur fungerade kontakten med gruppen? Fanns det problem?

Anser du att målgruppen har nåtts av projektet?

Vilka samarbetspartners hade ni?

Hur fungerade samarbetet?

Hur utvecklades projektarbetet? Behövde ni justera era ursprungliga planer?

Om ja: varför?

Gjordes en utvärdering av projektet? Vad kom ni fram till?

Hur upplevde du själv att projektet fungerade?

Vad har varit bra?

Vilka problem har funnits?

När du tänker tillbaka på projektet: Vad skulle du göra annorlunda nästa gång?

I vilken utsträckning har projektet varit förankrat inom organisationen?

Anser du att det finns tillräckligt stor kontakt mellan projektet och andra verksamhetsområden?

I vilken utsträckning har projektet påverkat din organisations framtida verksamhet?

Kommer projektet att följas upp? På vilket sätt?

Kommer ni att jobba vidare med jämställdhetsfrågor/frågor om våld inom familjen?

Hur har du upplevt relationen till Integrationsverket?

Vad har varit bra? Har det funnits problem?

Vilken hjälp har ni fått av Integrationsverket?

Hur stor har er handlingsfrihet varit i förhållande till Integrations-

verkets direktiv om hur ert projekt skulle skötas?
Anser du att Integrationsverket är lyhört för ert arbete och er erfarenhet?
Hur kan samarbetet med Integrationsverket förbättras enligt dig?

Har du ytterligare funderingar eller kommentarer?

Bilaga 2

Intervjuguide – Integrationsverkets handläggare

Beskriv kort din uppgift här på avdelningen.

Hur hanteras de ansökningar som kommer in?

Vilken roll spelar handledarna?

Hur stor handlingsfrihet hade ni i förhållande till Integrationsverkets direktiv och avdelningens riktlinjer?

Hur upplever du själv att rutinerna fungerar?

Utifrån vilka kriterier bedöms ansökningarna?

Vilka kriterier prioriteras?

Varför just dessa kriterier?

Hur fungerade kontakten med bidragsmottagarna?

Anser du att det finns tillräckligt stor kontakt mellan verket och bidragsmottagarna?

Vad har varit bra?

Vilka problem har funnits?

Vilken hjälp kan Integrationsverket ge åt sökande/mottagande organisationer?

Hur kan samarbetet med frivilligorganisationer förbättras enligt dig?

Har målgruppen enligt er nåtts av projekten?

Försöker Integrationsverket nå brukarmålgruppen/målgrupperna?

Hur hanteras organisationernas utvärderingar av projekten?

Hur följs enskilda projektsatsningar upp?

Har du ytterligare funderingar eller kommentarer?